journal of Future Cities vision

Summer 2026. Vol 7. Issue 26

ISSN (Print): 2783-0780- ISSN (Online): 2783-0780

Journal Homepage: https://www.jvfc.ir/

An Analysis of Drivers Influencing the Realization of a "Diplomatic City" to Facilitate Decentralization from the Tehran Metropolis: A Futures Studies Approach – Case Study: Shemiranat County

Nastaran Asadi[1], Arash Baghdadi[*2],

1. Department of Urban Planning, Shahr-e-Qods Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
2. Department of Urban Planning, Shahr-e-Qods Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

ARTICLEINFO

Research Paper

Article history:

Received: 2023/03/26

Accepted: 2024/02/07

Published online: 2024/07/28

Keywords:

Diplomatic city, decentralization, metropolis of Tehran, futures studies.

Abstract

A "diplomatic city" serves as a showcase for national governance and culture. It demonstrates how a nation can project its "soft power"—influencing international public opinion without the use of explicit rhetoric—through architecture, green spaces, and amenities. This study aims to analyze the key drivers influencing the realization of a diplomatic city, framed within the context of decentralizing the Tehran metropolitan area, utilizing a futures studies approach. This is an applied research study employing a descriptive-analytical methodology. Purposive sampling was used to select participants; this method ensures the inclusion of experts who possess either an in-depth understanding or a comprehensive grasp of the research subject. Consequently, the study population consists of 60 experts in urban planning, including university professors specializing in the field. For the Delphi technique, a sample size of 10 experts was selected, while for the cross-impact analysis (conducted using MicMac software), a sample of 50 experts was chosen, based on their familiarity with the software. The findings of this research indicate that several key drivers—namely, engagement with international organizations and sister cities; the development of specialized human resources in diplomacy, smart governance, and integrated urban management; the enhancement of administrative efficiency, transparency, and anti-corruption measures; the extent of decentralization and the delegation of authority to urban management; expertise in physical and cyber security; the expansion of international cooperation; and the existence of legal frameworks that facilitate such cooperation—serve as critical factors in realizing a "diplomatic city," thereby contributing to the decentralization of the metropolis of Tehran.

Citation: Asadi, N, Baghdadi, A. (2026). **An Analysis of Drivers Influencing the Realization of a "Diplomatic City" to Facilitate Decentralization from the Tehran Metropolis: A Futures Studies Approach – Case Study: Shemiranat County,** Journal of Future Cities vision, 7(26), 39-57.

© The Author(s). Publisher: Iranian Geographical Association

***Corresponding author:** Arash Baghdadi, **Email:** Baghdadi.Arash@yahoo.com

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

journal of Future Cities vision
Summer 2026. Vol 7. Issue 26
ISSN (Print): 2783-0780- ISSN (Online): 2783-0780
Journal Homepage: https://www.jvfc.ir/

Extended Abstract

Introduction

The concentration of international and transnational entities—such as embassies and foreign corporations—within Tehran, alongside other major service-providing institutions that attract visitors from across the country (e.g., hospitals and government offices), contributes to increased daily migration and disrupts the city's urban systems. Given that the traditional concept of "decentralizing" Tehran (as the capital) is now considered obsolete—as it would entail irreversible social and economic consequences—the modern approach to decentralization focuses on the "shared division of labor" among the components of an urban system. This entails relocating activities that are not strictly bound to the capital to nearby cities, where they can be reorganized and continue to operate. Consequently, a portion of the population seeking services in the capital is intelligently redirected toward satellite cities; this, in turn, alleviates traffic and social issues in the capital while fostering a collaborative division of labor between the cities. In this context, the Shemiranat district—which hosts major international entities (embassies, foreign firms, transnational organizations, and summit venues) and lies in close proximity to Tehran—appears to be an ideal location for relocating international and diplomatic functions away from the capital. The potential for establishing a "diplomatic city" in Shemiranat can be attributed to a combination of historical, geographical, political, economic, and physical (spatial) factors. Due to its unique characteristics, Shemiranat stands out as one of the most suitable areas for the development of a diplomatic space on an urban scale. The emergence of a "diplomatic city" in the Shemiranat district of Tehran is the result of an interplay between natural advantages (climate and landscape), political factors (the concentration of decision-making institutions), security considerations, the economic value of land, physical capacity, and the evolving requirements of urban management. Through strategic planning, Shemiranat could evolve into a "hub for urban diplomacy"—a space that not only hosts formal international activities but also plays a significant role in elevating Tehran's global standing. Given these factors, the research question is formulated as follows: What are the key drivers influencing the realization of a diplomatic city—aimed at decentralizing the Tehran metropolis—when viewed through the lens of futures studies?

Methodology

Adopting a futures studies approach, this research examines the key driving forces behind the realization of a "diplomatic city"—a concept aimed at decentralizing the metropolis of Tehran—as well as the extent and nature of the influence exerted by these factors. The study is applied in nature and employs a descriptive-analytical methodology. The Delphi technique was utilized to identify relevant variables and indicators. In the initial phase, variables were gathered through a review of scholarly research and review articles concerning the subject matter. Subsequently, a semi-structured questionnaire was distributed among subject-matter experts, who were asked to score the variables within a cross-impact matrix based on their capacity to influence and be influenced by other factors, using a scale from 0 to 3. In this scoring system, "0" indicates no influence, "1" denotes weak influence, "2" represents moderate influence, and "3" signifies strong influence. These scores were then entered into a cross-impact matrix to assess the direct and indirect influence and susceptibility of each factor, ultimately allowing for the identification of key driving forces. Purposive sampling was employed to ensure the informed selection of participants; this method was chosen to assemble a group of experts possessing either an in-depth analysis or a comprehensive understanding of the issues addressed in the research questionnaire. Based on the above, the statistical population for this study consists of 60 experts in the fields of urban design and urban planning, including university professors specializing in the subject area. Of this group, 20 individuals focused on topics related to decentralization, while 40 individuals addressed issues concerning the "diplomatic city" and urban diplomacy. For the Delphi technique, a sample size of 10 participants was established; for the MicMac technique, a sample size of 50 participants was selected, taking into account the

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

journal of Future Cities vision
Summer 2026. Vol 7. Issue 26
ISSN (Print): 2783-0780- ISSN (Online): 2783-0780
Journal Homepage: https://www.jvfc.ir/

experts' familiarity with this software. In this study, the MicMac software was employed to achieve the research objectives.

Results and Discussion

Among the identified key drivers, the ten factors with the greatest direct impact are the same ten that also rank within the top ten for indirect impact. Specifically, the factor concerning the efficiency of the administrative system, transparency, and the fight against corruption ranks fourth in terms of direct impact but shifts to sixth place in terms of indirect impact. Conversely, the factor related to the training of specialized personnel in the field of diplomacy ranks sixth in direct impact and rises to fourth place in indirect impact. The ten key drivers are as follows: engagement with international organizations and sister cities; institutional stability and the rule of law; smart governance and integrated urban management; efficiency of the administrative system, transparency, and the fight against corruption; the degree of decentralization and delegation of authority to urban management; training of specialized personnel in the field of diplomacy; physical and cyber security; development of international cooperation; and laws that facilitate international cooperation..

Conclusion

This research was conducted with the aim of analyzing the drivers influencing the realization of a "diplomatic city"—as a means to decentralize the metropolis of Tehran—utilizing a futures studies approach. The findings indicate that, out of 20 identified drivers, ten were classified as "key drivers." Among these, the factor concerning the efficiency of the administrative system, transparency, and the fight against corruption ranked fourth in terms of direct influence, though it shifted to the sixth position when considering its direct impact. Conversely, the factor related to the training of specialized personnel in the field of diplomacy ranked sixth in direct influence but rose to the fourth position in terms of indirect influence. The ten key drivers are as follows: Engagement with international organizations and sister-city partnerships positions a city on the path toward becoming a "diplomatic city." This driver grants the city an identity and standing that transcend national borders, solidifying its role in addressing global issues; furthermore, it extends diplomacy beyond the state level to the level of ordinary citizens, fostering deep and enduring connections. By leveraging membership in international organizations, cities can establish their overarching frameworks and strategies, subsequently utilizing their network of sister cities to implement concrete projects and "democratize" their diplomacy. In other words, international organizations provide a city with "global reach," while sister-city partnerships offer it "local roots" within the international arena. Regarding the drivers of institutional stability, the rule of law, smart governance, and integrated urban management, it can be stated that achieving the status of a "diplomatic city" requires more than merely establishing sister-city relationships. It necessitates a "golden triangle" consisting of institutional stability and the rule of law as the foundation, smart governance as the engine, and integrated urban management as the roadmap. Cities that excel in diplomacy have fundamentally built institutions with a long-term strategic horizon—institutions that are not dependent on transient administrations. Furthermore, concerning the drivers of administrative efficiency, transparency, and anti-corruption efforts, we must recognize efficiency and transparency as essential prerequisites for successful urban diplomacy.

References

1. Amiri, M, & Qurchi, M. (2024). Urban Diplomacy and the Performance of the United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat) in Addressing the Global Housing Crisis. New Approaches in Human and Environment Studies, 2(1), 173-190. [In Persian]

2. Amirsahami, A., Barzinpour, F., & Pishvaee, M. S. (2025). A fuzzy programming model for decentralization and drone utilization in urban humanitarian relief chains. *Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review*, *195*, 103949.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

journal of Future Cities vision
Summer 2026. Vol 7. Issue 26
ISSN (Print): 2783-0780- ISSN (Online): 2783-0780
Journal Homepage: https://www.jvfc.ir/

3. Chen, W., Boni, F., & Zhang, Y. (2026). City diplomacy as a strategic partnership: insights from Manchester and Wuhan: W. Chen et al. *Journal of International Relations and Development*, *29*(1), 1.

4. Dadashpour, H, Panahi, Mohammad M, Vahidbafandeh, M, and Dadashpour, M. (2025). From Symbolism to Network-ism in Urban Diplomacy: Recognizing the Shift in Knowledge and Learning Structures within Sister-City Relations. *Geography and Urban-Regional Planning*, 16(58), 179-216. [In Persian].

5. Denza, E. (2025). *Diplomatic law: commentary on the Vienna convention on diplomatic relations*. Oxford University Press.

6. Desille, A., & Lacroix, T. (2025). City diplomacy of ordinary cities: Harnessing migrant inclusion policies for international engagement in Amadora, Portugal. *Governance*, *38*(1), e12864.

7. Ebrahimzadeh, I, Gharkhloo, M, and Shahriari, M. (2025). An Analysis of the Role of the New City of Pardis in Decentralizing the Metropolis of Tehran. Journal of Geography and Development, 7(13), 27-46. [In Persian]

8. Ghavamabadi, M. H, Yavari, Asadollah, and Ahmadi, M. (2019). Challenges of the Legal System for Integrated Urban Management in Iran, with an Emphasis on Decentralization and Sustainable Urban Development. Geography and Regional Planning, 9(36), 535-554. [In Persian].

9. He, B., Tang, M., & Wei, A. (2025). The impact of city diplomacy on foreign direct investment: Evidence from international sister city diplomacy agreements. *International Review of Economics & Finance*, *99*, 104076.

10. Henn, S. J., Lameke, A., Mugaruka, M., & Tanutama, V. (2026). Urbanization and decentralization in the Congo: Examining governance in rural towns. *World Development*, *199*, 107219.

11. Kharrazi, M, Majidi Gh, Nasim, & Kaveh-i, B. (2021). Factors Affecting Cultural-Diplomatic Communications in the Metropolis of Tehran within the Framework of Cultural-Communicative Diplomacy. Cultural Management, 14(53), 123-140. [In Persian].

12. Khoshniyat, M, Alipour, J, Samadi, M, and Abbaszadeh, M. (2024). The Formation Process of City Diplomacy in International Relations (Case Study: The Metropolis of Tabriz). International Studies Quarterly, 21(3), 277-299. [In Persian].

13. Khosravi, A, Ahmadi, H, Zakerian, Mehdi, and Mousavizadeh, A. (2019). The Synergy Between City Diplomacy and Public Diplomacy in the Realm of Cultural and Economic Interactions. Political Sociology of the Islamic World, 7(15), 189-214. [In Persian].

14. Kılınçarslan, P., & Altıok, B. (2025). Local Turn Through International Networking: Istanbul's Migration City Diplomacy. *International Migration Review*, 01979183251381266.

15. Laoli, R., & Dermawan, W. (2022). A Sustainable City: A Parallel Diplomacy Study of Bandung towards Kawasaki in Handling Carbons Emissions. *Intermestic: Journal of International Studies*, *9*(2), 449-473.

16. Mashayekhi, M, Zarghani, S Hadi, & Kharazmi, O A. (2018). Strategic Analysis of Urban Diplomacy in the Metropolis of Mashhad. Political Geography Research, 3(1 (Serial No. 9)), 105-131. [In Persian].

17. Nejati H, Seyyed M. (2021). Urban Politics and Urban Diplomacy (From Theory to Experience). Historical Sociology, 3(2), 117-142. [In Persian].

18. Nishimura, K. (2022). How does decentralization affect the performance of municipalities in urban environmental management in the Philippines?. *Lex Localis-Journal of Local Self-Government*, *20*(4), 715-738.

19. Oskouei A, Ali, Babaei Aghdam, F, Teimouri, I, and Hosseini, A. (2025). Evaluation of Factors Affecting Citizens' Satisfaction with Urban Diplomacy Indicators in the Metropolis of Tabriz.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

journal of Future Cities vision
Summer 2026. Vol 7. Issue 26
ISSN (Print): 2783-0780- ISSN (Online): 2783-0780
Journal Homepage: https://www.jvfc.ir/

Economic Geography Research, 7(24), 23–43. . [In Persian]

20. Pejic, D., & Acuto, M. (2025). City diplomacy back home: central-local tensions in a time of global urban governance. *Journal of International Affairs*, *74*(1), 25-18.

21. Tohidfam, M, and Dalili, Sh. (2016). The Globalization of Cities and the Glocalization of Diplomacy (Case Study: City Diplomacy). *Siyasat* (Politics) – Journal of the Faculty of Law and Political Science, 46(2), 303–321. [In Persian].

22. Van der Wusten, H. (2025). Decor and decorum in diplomacy. In *Urban Europe* (pp. 323-330). Routledge.

23. Véron, R., Zimmer, A., Cornea, N., & Sanchez, J. (2024). Environmental governance in small cities: Decentralization, municipal capacity and autonomy in Gujarat and West Bengal. *Journal of South Asian Development*, *19*(3), 325-344.

24. Vos, C. (2025). Urban diplomacy in Europe: Mutual engagement or business-minded pragmatism? In *Urban Europe* (pp. 331-337). Routledge.

25. Yan, G., & Wang, S. (2023).

26. Coexistence and transformation from

27. urban industrial land to green space in decentralization of megacities: A case study of Daxing District, Beijing, China. *Ecological Indicators*, *156*, 111120.

28. Zhang, M., Huang, L., Jiang, W., Fan, M., Dai, W., Han, W., ... & Dong, Y. (2025). Urban core greening and industrial decentralization lead to contrasting trends in surface urban heat islands in a metropolitan area in China. *Journal of Environmental Management*, *374*, 124045.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

نوع مقاله: پژوهشی

فصلنامه چشم انداز شهرهای آینده

www.jvfc.ir

دوره ششم، شماره دوم، پیاپی (۲۶)، تابستان۱۴۰۵

صص ۵۷-۳۹

فصلنامه چشم انداز شهرهای آینده

Future Cities Vision

تحلیل پیشران های موثر بر تحقق شهر دیپلماتیک در راستای تمرکز زدایی از کلانشهر تهران با رویکرد آینده پژوهی مطالعه موردی: شهرستان شمیرانات[1]

نسترن اسدی، گروه شهرسازی، واحدشهرقدس، دانشگاه آزاد اسلامی، شهر قدس، ایران

آرش بغدادی، گروه شهرسازی، واحدشهرقدس، دانشگاه آزاد اسلامی، شهر قدس، ایران[2]

تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۴/۱۰ تاریخ پذیرش:۱۴۰۵/۰۶/۱۰

چکیده

شهر دیپلماتیک ویترین حکمرانی و فرهنگ ملی است. شهر دیپلماتیک نشان می‌دهد که یک کشور چگونه بدون کلام، از طریق معماری، فضای سبز و امکانات رفاهی، «قدرت نرم» خود را به نمایش می‌گذارد و بر افکار عمومی بین‌المللی تأثیر می‌گذارد. پژوهش حاضر با هدف تحلیل پیشران های موثر بر تحقق شهر دیپلماتیک در راستای تمرکز زدایی از کلانشهر تهران با رویکرد آینده پژوهی انجام شده است. نوشتار پیش رو از لحاظ هدف کاربردی است و با توجه به مؤلفه¬های مورد بررسی رویکرد حاکم بر آن روش توصیفی تحلیلی است در پژوهش حاضر به منظور انتخاب آگاهانه شرکت کنندگان از روش نمونه گیری هدفمند استفاده شده است. اساس به کار بردن روش نمونه گیری هدفمند انتخاب گروهی از خبرگان است که بررسی عمیق یا فهمی کلی نسبت به ماهیت پژوهش آگاهی داشته باشند با استناد به توضیحات گفته شده جامعه آماری پژوهش پیش رو ۶۰ نفر از کارشناسان خبره در حوزه برنامه ریزی شهری شامل اساتید دانشگاهی متخصص در حوزه مورد مطالعه .هستند تعداد حجم در نظر گرفته شده برای تکنیک دلفی ۱۰ نفر و برای اجرای تحلیل تاثیرات متقابل در نرم افزار میک مک حجم نمونه در نظر گرفته شده با توجه به آشنایی متخصصین به این نرم افزار ۵۰ نفر در نظر گرفته شد. یافته های حاصل از این پژوهش نشان داد که پیشرانهای تعامل با سازمان های بین المللی و شهرهای خواهر خوانده، تربیت نیروی انسانی متخصص در حوزه دیپلماسی، حکمرانی هوشمند و مدیریت یکپارچه شهری، کارآمدی نظام اداری و شفافیت و مبارزه با فساد، میزان تمرکز زدایی و تفویض اختیار به مدیریت شهری، تربیت نیروی متخصص در حوزه دیپلماسی،امنیت فیزیکی و سایبری، توسعه همکاری های بین المللی، قوانین تسهیل کننده همکاری های بین المللی به عنوان پیشرانهای کلیدی موثر بر تحقق شهر دیپلماتیک در راستای تمرکز زدایی از کلانشهر تهران نقش دارند.

واژگان کلیدی: شهر دیپلماتیک، تمرکز زدایی، کلانشهر تهران، آینده پژو

۱. این مقاله برگرفته شده از رساله نویسنده اول به راهنمایی نویسنده دوم که در دانشگاه آزاد اسلامی شهر قدس انجام شده است، می باشد.

۲. نویسنده مسئول: Baghdadi.Arash@yahoo.com

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

مقدمه

در اوایل قرن نوزدهم تنها ۵ درصـــد از جمعیت جهان در شـــهرها زندگی می‌کردند، اما امروزه بیش از نیمی از جمعیت جهان در مناطق شهری زندگی می‌کنند(Kılınçarslan & Altıok,2025:67). با افزایش رشد شهرنشینی، سهم کشورهای در حال توسعه از رشد جمعیت شهری بیش از ۹۰ درصد بوده است و این رشد گسترده اغلب غیر قابل تنظیم بوده است. روند شهر نشینی کنونی نشان میدهد که تا سال ۲۰۵۰ بیش از ۳ میلیارد نفر دیگر در شهرها ساکن خواهند شد(Pejic, & Acuto,2025:22). در نتیجه رشـد نامتوازن شـهرنشـینی بیش از حد؛ آلودگی، فقر، زاغه نشـینی افزایش سـطح خشـونت تغییرات ســاختار اجتماعی نابرابری و... به وجود می آورد و تمامی ابعاد اقتصــادی، اجتماعی، کالبدی و محیطی آن تحت تأثیر قرار می‌گیرد (داداش پور و همکاران،۱۴۰۵). لذا ســازمان ملل متحد هر دو ســال یک بار برآورد و پیش بینی های جمعیت های شـهری و روسـتایی تمامی کشـورهای جهان را با عنوان «چشـم انداز جهانی «شـهرنشـینی انجام می‌دهد (مهدی پور و همکاران،۱۴۰۲:۶۵).

یکی از ویژگیهای شـهرنشـینی در ایران تمرکزگرایی آن اسـت. این ویژگی سـبب افزایش تعداد شـهرها و به وجود آمدن شهرهای بزرگ و تمرکز جمعیت و تمرکز فضاهای اداری و خدماتی در آنها به ویژه در شهرهای بزرگ مانند کلان شهرها شده، به طوریکه وجود این گونه شهرها مهمترین ویژگی نظام شهری کنونی ایران است این تمرکز ناشی از اهمیت نقش دولت و سازمانهای اداری در چگونگی ساماندهی نظام شـهری در ایران است(مشایخی و همکاران،۱۳۹۷). روند فزاینده ی شـهرنشـینی و تمرکز فعالیتها در کلان شـهرها طی دهه های اخیر پیامدهای گسـترده ای در ابعاد اجتماعی اقتصـادی و زیسـت محیطی به جا گذاشـته اسـت. تجربه ی شـهرهای OECD نشـان میدهد که تغییرات سـاختار فضـایی – از تمرکز تا خوشـه بندی یا واگرایی – به طور مسـتقیم با پویشـهای جمعیتی و کارکردی پیوند دارد (veneri,2021:45). این الگوها در شـرق آسـیا نیز با دگرگونی نهادهای شـهری و بازسـاخت فضـایی شـهرها مشـاهده شـدهاند. در پاسـخ به فشـارهای تمرکز و نابرابری فضـایی سیاسـتهای تمرکز زدایی جمعیتی و به ویژه «توسعه ی چند مرکزی در اسناد برنامه ریزی فضـایی اروپا به طور نظام مند صـورت بندی شـده اند؛ از تقویت شـبکه ی شـهرهای میانی و خدمات درجه دو و سـه تا ارتقای پیوندهای حمل و نقل بین شـهری (Secretariat of the Standing 2016 ,Conference of Ministers responsible for Spatial Planning). شـواهد تطبیقی از هند نیز نشـان می دهد کارایی مداخلات تمرکززدایی در مقیاس ناحیه‌ی کلانشـهری به ارزیابی‌های مبتنی بر شاخص و مداخله بستگی دارد (Jain & Siedentop, 2024) در ادبیات سیاست گذاری، معاصر پیوند رشد ،جمعیت اتصال منطقه ای و برنامه ریزی شهری نیز به عنوان درس‌هایی کلیدی مطرح شده‌اند (Gurran et ., 2021 al).

تمرکزگرایی فعالیتهای عمومی و فراگیر در کاربریهای یک مجموعه شهری و تبدیل شدن آن به یک سیستم خدمات دهنده به تبع آن سرازیر شدن جمعیت خدمات گیرنده به این شهرها باعث اختلال در سیستمهای ترافیکی و فعالیتی در آن مجموعه می‌شود. تمرکززدایی زمینه‌ای برای توزیع متوازن قدرت و امکانات در فضـای ملی اسـت و شـهر دیپلماتیک می‌تواند یکی از مهم‌ترین ابزارهای تحقق آن باشد. چنین شـهری با جذب نهادهای بین‌المللی، تقویت دیپلماسـی عمومی، توسعه اقتصـادی و افزایش قدرت نرم، می‌تواند به یک قطب جدید ملی و منطقه‌ای تبدیل شـود. شـهر دیپلماتیک نه فقط یک مکان اداری، بلکه یک راهبرد ژئوپلیتیکی برای ارتقای جایگاه کشـور در نظام جهانی محسـوب می‌شـود(Desille,, & Lacroix,2025). تمرکززدایی و شـکل‌گیری شـهر دیپلماتیک دو فرآیند مرتبط در چارچوب برنامه‌ریزی فضـایی، حکمرانی چندسـطحی و توسـعه ژئوپلیتیکی شـهری هسـتند. تمرکززدایی به عنوان یک راهبرد توسـعه‌ای، با هدف کاهش وابسـتگی بیش از اندازه به یک مرکز اصلی (معمولاً پایتخت) و توزیع متوازن‌تر ظرفیت‌های مدیریتی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی در پهنه سـرزمین مطرح می‌شـود. در این میان، ایجاد شـهر دیپلماتیک می‌تواند یکی از پیامدهای راهبردی تمرکززدایی باشد؛ زیرا انتقال و سازماندهی فعالیت‌های بین‌المللی در یک شهر تخصصی، موجب شکل‌گیری یک قطب جدید قدرت، تعامل و ارتباطات فراملی می‌شود(He et al,2025:78).

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

تمرکز عمده مراکز بین المللی و فرامرزی از جمله سفارتخانه ها و شرکتهای خارجی در شهر ،تهران مزید بر سایر مراکز خدمات دهنده فراگیر که از سراسر کشور مراجعه کننده دارند مانند بیمارستانها ادارات و ... باعث افزایش مهاجرتهای روزانه اختلال در نظام شهری تهران می‌شود با توجه به منسوخ شدن موضوع تمرکززدایی از شهر تهران به عنوان پایتخت که دارای پیامدهای اجتماعی و اقتصادی جبران ناپذیری خواهد بود امروزه بحث تمرکز زدایی به معنای تقسیم کار مشترک در اجزای یک سیستم شهری مطرح میشود بدین معنا که فعالیتهایی با قابلیت جابه جایی به سایر شهرها از تراکم فعالیتی در پایتخت کاسته و با انتقال به شهری در نزدیکی شهر مبدأ، ساماندهی شده و به فعالیت خود ادامه دهد. بدین ترتیب به صورت هوشمندانه بار بخشی از جمعیت خدمت گیرنده از پایتخت به سمت شهرهای اقماری هدایت شده و به تبع آن نیز مسائل و مشکلات ترافیکی و اجتماعی به وجود آمده در پایتخت کاهش و تقسیم کار مشترک بین شهرها صورت می پذیرد ،در این بین با توجه به وجود مراکز بینالمللی عمده از قبیل ،سفارتخانه شرکتها و ادارات بین المللی و فرامرزی مراکز گردهمایی اجلاس سران و ... در شمیرانات و همچنین نزدیکی به شهر ،تهران به نظر میرسد گزینه مناسبی برای تراکم زدایی بین المللی و دیپلماتیک از پایتخت باشد. زمینه‌های شکل‌گیری شهر دیپلماتیک در شمیرانات تهران را می‌توان در مجموعه‌ای از عوامل تاریخی، جغرافیایی، سیاسی، اقتصادی و کالبدی بررسی کرد. شمیرانات به دلیل ویژگی‌های خاص خود، یکی از مهم‌ترین پهنه‌های مستعد برای شکل‌گیری یک فضای دیپلماتیک در مقیاس شهری به شمار می‌آید. شکل‌گیری شهر دیپلماتیک در شمیرانات تهران حاصل تعامل میان مزیت‌های طبیعی (اقلیم و منظر)، عوامل سیاسی (تمرکز نهادهای تصمیم‌گیری)، عوامل امنیتی، ارزش اقتصادی زمین، ظرفیت‌های کالبدی و ضرورت‌های جدید مدیریت شهری است. در صورت برنامه‌ریزی راهبردی، شمیرانات می‌تواند به یک «قطب دیپلماسی شهری» تبدیل شود که علاوه بر میزبانی فعالیت‌های رسمی بین‌المللی، نقش مؤثری در ارتقای جایگاه جهانی تهران ایفا کند. با درک موارد گفته شده سوال پژوهش بدین صورت مطرح می‌شود پیشران های موثر بر تحقق شهر دیپلماتیک در راستای تمرکز زدایی از کلانشهر تهران با رویکرد آینده پژوهی چیست؟

در ارتباط با موضوع پژوهش تحقیقات مختلفی در داخل و خارج انجام گرفته که در ادامه به پاره ای از این پژوهش‌ها اشاره می‌گردد: دادش پور و همکاران (۱۴۰۵) پژوهشی باعنوان شهرها به‌مثابه بازیگران دیپلماتیک: مرور نظام‌مند سازوکار خواهرخواندگی شهری انجام داده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که دیپلماسی شهری در ادبیات معاصر از رویکردهای نمادین و تشریفاتی به‌سوی همکاری‌های مسئله‌محور، شبکه‌ای و یادگیرنده در حال گذار است. روابط خواهرخولندگی در قللب پنج مؤلفه محوری قابل تبیین است: حکمرانی چندسطحی و مشروعیت نهادی، عقلانیت تصمیم‌گیری و راهبری همکاری‌ها، نهادمندی اجرا و تداوم اقتصادی، توانمندسازی شبکه‌ای و نوآورانه، و یادگیری، تاب‌آوری و ارزیابی مبتنی بر داده. اسکوئی ارس و همکاران(۱۴۰۵) پژوهشی با عنوان ارزیابی عوامل مؤثر بر رضایت مندی شهروندان از شاخص های دیپلماسی شهری در کلان‌شهر تبریز انجام داده‌اند. تایج نشان داد که میزان رضایتمندی ساکنین کلان‌شهر تبریز از شاخص‌های دیپلماسی شهری در حد کمتر از متوسط است. همچنین از نظر ساکنان کلان شهر تبریز در میان مؤلفه های ارزیابی دیپلماسی شهری، مؤلفه "اقتصاد شهری" بیشترین اهمیت را دارد؛ به ترتیب مؤلفه های "فرهنگ شهری" (۸۱/۴)، "توسعه شهری" (۴۸/۴)، "امنیت شهری" (۲۵/۴)، "نمایندگی شهری" (۲۱/۴)، "شبکه های شهری" (۱۲/۴) و در نهایت "پژوهش شهری" (۷۱/۳) در رتبه های دوم تا هفتم قرار گرفته اند. نتایج تحلیل واریانس یک‌طرفه نشان داد که وضعیت تحصیلی پرسش‌شوندگان تأثیر معنی‌داری بر رضایتمندی آن‌ها از دیپلماسی شهری ندارد. پناهنده و همکاران(۱۴۰۴) پژوهشی با عنوان راهبردهای دیپلماسی شهری در راستای تقویت اقتصاد گردشگری شهر شیراز انجام داده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان دادند که رقابت سالم و تعامل بین‌شهری عوامل مهمی برای بهبود زیرساخت‌های گردشگری و جذب گردشگران هستند. احداث هتل‌های جدید، توسعه حمل‌ونقل عمومی و ارتقای خدمات گردشگری نتایج مستقیم این تعاملات بوده‌اند. با این حال، کمبود برنامه‌ریزی جامع، نبود زیرساخت‌های کافی و استفاده نادرست از ظرفیت‌های تاریخی و فرهنگی، چالش‌های اصلی شناسایی شدند. امیری و قورچی(۱۴۰۴)

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

پژوهشی با عنوان دیپلماسی شهری و عملکرد برنامه اسکان بشر سازمان ملل در مواجهه با بحران جهانی مسکن انجام داده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که مسکن یکی از چالش‌های اساسی مدیران شهری در قرن بیست و یکم است که شهرها در مناسبات فراملی خود با سازمان‌های بین‌المللی همچون هبیتات می‌توانند از تجارب موفق شهرهای عضو این سازمان در چارچوب دیپلماسی شهری استفاده کنند. خوش نیت و همکاران(۱۴۰۳) پژوهشی با عنوان فرآیند شکل‌گیری دیپلماسی شهری در روابط بین‌المللی (مطالعه موردی:کلان‌شهر تبریز) انجام داده‌اند. تحلیل یافته‌ها نشان داد بر اساس روش «تحلیل‌مضمون» حاصل از مصاحبه، از بین۲۸۴ کد اولیه، ۴۵ کد طبقه بندی شده،۱۷ مضمون فرعی و شش مضمون اصلی شناسایی شد. این شش مضمون شامل مؤلفه‌های اصلی دیپلماسی شهری ۱. فرهنگی ۲. رسانه‌ای ۳. علمی-آموزشی ۴. ورزشی ۵. گردشگری و ۶. دینی هستند که شاخص‌های آنها به عنوان عناصر دیپلماسی شهری کلان‌شهر تبریز شناسایی شدند. در نتیجه، عناصر شناسایی شده عمده‌ترین فرآیند شکل‌گیری دیپلماسی شهری را تشکیل داده و تداوم و همزمانی آنها منجر به توسعه دیپلماسی شهری کلان‌شهر تبریز با سایر شهرهای جهان به ویژه شهرهای خواهرخوانده می‌شود. خرازی و همکاران(۱۴۰۰) پژوهشی با عنوان عوامل موثر در ارتباطات دیپلماتیک فرهنگی کلان شهرتهران در راستای دیپلماسی ارتباطی فرهنگی انجام داده‌اند. نتایج نشان داد ماهیت ارتباطات و اقدامات ارتباطی شهر تهران, با ماهیت ارتباطات استراتژیک نوین دیپلماسی عمومی و دیپلماسی فرهنگی هماهنگی ندارد. از سوی دیگر دیپلماسی فرهنگی تهران, ارتباطی و فراشبکه ای طراحی و اجراء نمی شود و این شهر چندان از اعضای فعال سازمان ها, مجامع و برنامه های بین المللی شهری محسوب نمی شود. این ظرفیت فعال محدود شهر تهران در حوزه دیپلماسی فرهنگی, هم چنین زمینه لازم برای اجراء رویکردهای شهر خلاق در روابط بین المللی کنونی شهر تهران را فراهم نمی کند. نتیجه گیری: نتیجه نهایی تحقیق حاکی از آنست که از کلیه ظرفیت های کلان شهر تهران در راستای بهینه سازی دیپلماسی ارتباطی فرهنگی کشور بهره برداری مناسبی انجام نگرفته است و تنها اقدامات و روندهای اندکی در این راستا فعال می باشند. هم چنین این نتیجه حاصل شده است که یک رویکرد سیستماتیک نسبت به نقش کلان شهر تهران در دیپلماسی ارتباطی فرهنگی وجود ندارد. چن۱ و همکاران(۲۰۲۶) پژوهشی با عنوان شهردیپلماتیک ابزاری برای مشارکت سیاسی انجام داده‌اند. شهر دیپلماتیک را به عنوان یک SP متمایز و فراملی مفهوم‌سازی می‌کند. ما استدلال می‌کنیم که عوامل غیرمادی – از جمله اعتماد متقابل، اهداف مشترک و هم‌افزایی‌های فضایی – در ایجاد همکاری مؤثر بین بازیگران شهری کلیدی هستند. این تحقیق با نشان دادن اینکه چگونه SP های سطح شهر می‌توانند از تنش‌های ژئوپلیتیکی سطح ملی فراتر روند، به بحث‌های جاری در مورد نقش دولت-ملت در روابط بین‌الملل معاصر کمک می‌کند. ووس۲ (۲۰۲۵) پژوهشی با عنوان شهر دیپلماتیک در اروپا انجام داده است. نویسنده در این پژوهش به این مطلب اذعان دارد که در طول چند دهه گذشته، نقشی که شهرها در سیاست بین‌الملل ایفا می‌کنند، افزایش یافته است. در عصری که مردم، کالاها، پول و اطلاعات بیش از هر زمان دیگری از مرزهای ملی فراتر می‌روند، شهرها به عنوان بستری برای بحث در مورد مسائل مشترک بین‌المللی عمل می‌کنند. شهرداران در کنفرانس‌های بزرگ در مورد آب و هوا و پایداری حضور می‌یابند و برای حق میزبانی رویدادهای بین‌المللی مانند المپیک یا پایتخت فرهنگی اروپا رقابت می‌کنند. در حالی که در ابتدا دیپلماسی در درجه اول حوزه دولت‌ها بود، امروزه قلمرو آشنایی برای شهرها نیز است که باعث شکل گیری شهرهای دیپلماتیک شده است.

همان‌گونه که پیشینه پژوهش نشان می‌دهد، در حیطه تمرکززدایی و شهر دیپلماتیک با رویکرد آینده پژوهی در کشور تاکنون پژوهشی با عنوان تحلیل پیشران های موثر بر تحقق شهر دیپلماتیک در راستای تمرکز زدایی از کلانشهر تهران انجام نگرفته و پژوهش حاضر می‌تواند گامی استوار در جهت انجام دادن تحقیقات آینده باشد. با مطالعه منابع موجود مشخص می‌شود دستیابی به مزایا و مطلوبیت‌های زمانی امکان‌پذیر خواهد بود که با برنامه ریزی صحیح و متمرکز بر

1 Chen
2 Vos

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

آینده بستر الزام برای این کار فراهم شود. از همین رو آینده نگری تمرکززدایی کلانشهر تهران می‌تواند نقش بسزایی در شناسایی عوامل کلیدی در راستای شکل گیری شهر دیپلماتیک داشته باشد.

مبانی نظری

تمرکززدایی می‌تواند یکی از پیشران‌های شکل‌گیری شهر دیپلماتیک باشد، زیرا بخشی از نهادهای ملی و بین‌المللی از پایتخت به شهر دیپلماتیک منتقل می‌شوند.فشار جمعیتی و اداری از پایتخت کاهش می‌یابد(Yan, & Wang,2023:55). شهر دیپلماتیک شهری است که به دلیل برخورداری از زیرساخت‌های سیاسی، امنیتی، بین‌المللی، فرهنگی و ارتباطی، قابلیت میزبانی سفارتخانه‌ها، سازمان‌های بین‌المللی، نشست‌های سیاسی و رویدادهای بین‌المللی را دارد(Nishimura,2022:39). شهر دیپلماتیک، بخشی از دیپلماسی عمومی است که در مقابل دیپلماسی سنتی قرار دارد. تفاوت شهر دیپلماتیک این است که در وهله اول یک هنر است و مهم تر از آن کاربردی است و نیز سر و کار این شهر با مردم است(خرازی و همکاران،۱۴۰۱). این شکل از دیپلماسی که شهرهای جهان در آن شرکت دارند، استفاده از قابلیت های کلان شهرهای جهان برای توسعه سیاست بیناشهری بین المللی به جای سیاست های بینادولتی، در قالب سیاست شهری با توجه به پتانسیل شهروندی است(خسروی و همکاران،۱۹۳:۱۳۹۸). یکی از مزایای شهر دیپلماتیک این است که محدودیت هایی که در دیپلماسی ملی وجود دارد در شهرهای دیپلماتیک نیست؛ برای مثال ممکن است هر کشوری در مورد موضوعی خاص، عقیده ای داشته باشد که یکسان سازی آن در سطح دیپلماسی بین المللی وجود ندارد(Véron etal,2024:329). از جمله اشکال مختلف همکاری های بیناشهری در عرصه شهرهای دیپلماتیک می توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱- خواهرخواندگی: تفاهم خواهرخواندگی بین شهرهایی امضا می شود که نوعی وجه تشابه و همسانی از قبیل: ویژگی های باستانی، تاریخی، فرهنگی، نمادهای مشترک و غیره با یکدیگر دارند تا از ظرفیت های یکدیگر برای پیشبرد اهداف خاص علمی، اقتصادی و ... استفاده کنند. خواهر خواندگی بدون توجه به قراردادهای رسمی بین دولت ها به وسیله شهرداران و مدیران محلی که ارتباط نزدیکی را با شهروندان دارند، انجام می شود و باعث رشد و توسعه اقتصادی شهرها می گردد(توحید فام و دلیلی،۵۶:۱۳۹۵).

۲- ۲- شبکه های همکار شهری: شهرها در سطح منطقه ای، می توانند سامانه های عملی شهری را شکل دهند که در پی ایجاد تشریک مساعی برای افزایش برتری رقابتی کل منطقه در اقتصاد جهانی است. رابطه میان شهرهای کشورهایی مانند: سنگاپور، اندونزی و مالزی، روشن ترین نمونه های چنین سامانه های شهری عملی فعال هستند(نجاتی حسینی،۱۴۰۰).

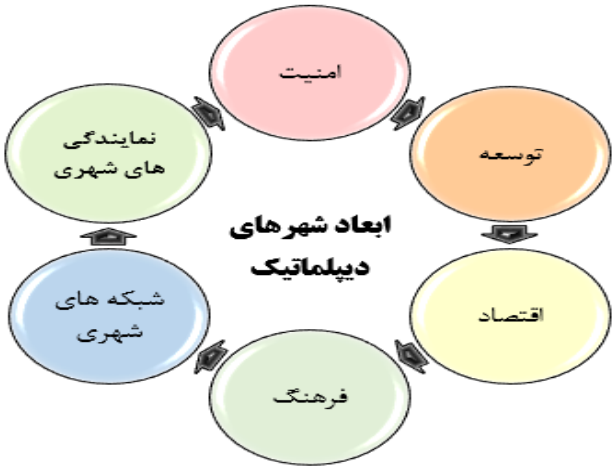
۳- با این تعاریف، شهر دیپلماتیک می تواند شکلی از تمرکز زدایی مدیریت روابط بین المللی و انتخاب شهرها به عنوان بازیگری کلیدی در نظر داشت و مدیران محلی به عنوان مسئول روابط بین الملل در عرصه دیپلماسی شهرشان را نمایندگی کنند. در واقع، شهرها از نقش مهمی در سیاست و اقتصاد جهانی و نیز بازسازی مدیریت جهانی برخوردار شده اند و می توانند به عنوان بازیگران کلیدی در چارچوب سیاست های تمرکز زدایی و اقدام های تعامل گرایانه شهر به شهر، زمینه های افزایش تعامل را در حوزه های فناوری اطلاعات، اقتصاد، اجتماعی و فرهنگی در عصر جهانی شدن فراهم آورند(He et al,2025:78). شهر دیپلماتیک را می توان ابزاری کارآمد و سودمند از پارادیپلماسی در عصر جهانی شدن دانست که نقش شهرها را به عنوان بازیگرانی خلاق، هوشمند و دانش بنیان در عرصه تعامل بین المللی و ایجاد صلح و توسعه اقتصادی و فرهنگی در جهان آشکار می سازد(.Van der Wusten,2025). گفتنی است، که شهر دیپلماسی، هر چند برآمده از فضای جدید جهانی است و قلمروزدایی از ویژگی های آن است ولی صرفا کار ویژه آن به دنبال به چالش کشیدن تمامیت ارضی واحدهای ملی و کشورها نیست بلکه باید از آن به عنوان یک ظرفیت سیاسی و اقتصادی و نیز فرهنگی نگاه کرد که می تواند مورد بهره برداری دولت ها، استان ها و فدراسیون ها قرار گیرد. بنابراین، مشارکت هویت های فروملی

[Downloaded from jyfc.ir on 2026-11-22]

مانند شهرها در عرصه بین المللی می تواند نه تنها مغایر با اهداف سیاست خارجی حکومت مرکزی نباشد بلکه مکمل آن نیز باشد. نظر به اینکه روابط خارجی بخشی از حیطه اختیارات دولت مرکزی است، مشارکت هویت های فروملی در عرصه بین المللی در صورتی بلامانع است که حکومت مرکزی بر کل مسیر مشارکت تمامیت های خودمختار در عرصه بین المللی اقتدار و اشراف داشته باشد و نوعی انسجام و هماهنگی در عرصه سیاست خارجی بین حکومت مرکزی و هویت فروملی برقرار شود. زیرا صلاحیت اساسی برای اخذ تصمیم مستقل در عرصه سیاست خارجی در چارچوب قانون اساسی کشورها در حیطه اختیارات حکومت مرکزی است(Desille,, & Lacroix,2025).

ابعاد و کارکرد های شهر دیپلماتیک جدا از کارکرد و اهداف دیپلماسی رسمی و سیاست خارجی نیست و نمیتوان وظایف و نقشی جدای از آن را در نظر گرفت. اما نکته مهم اینجاست که دیپلماسی شهری علاوه بر اینکه میتواند در آن جهت و در راستای تامین اهداف سیاست خارجی گام بردارد، میتواند در ابعاد دیگری که فلسفه وجودی شهر دیپلماتیک را اثبات می کند و نیز تکمیل کننده سیاست خارجی است. بی شک، به وجود آمدن عرصه های جدید در هر موضوعی در پاسخ به نیاز هایی است که تازه به وجود آمده و یا اینکه رویکرد و ساختار پیشین قادر به حل و تامین آنها نبوده است. بدین ترتیب، مضامین و مصادیقی که شهر دیپلماتیک حول آنها شکل گرفته میتواند نیازهای جدیدی باشد که در زندگی انسان شهری امروزی به وجود آمده است و دیپلماسی سنتی و رسمی دیگر قادر به فراهم کردن آنها به طور مناسب نبوده است که در این پژوهش از آنها به عنوان ابعاد شهر دیپلماتیک یاد میشود. این ابعاد در واقع میتوانند علت وجودی دیپلماسی شهری به شمار روند و تعیین کننده حیطه های کاری آن باشد(Denza,2025:33).

به عبارت دیگر، ابعاد شهر دیپلماتیک، مضامین شکل دهنده دیپلماسی شهری هستند که هدف آن ضمن برطرف کردن نارسایی های دیپلماسی رسمی، تقویت همکاری های جهانی بین شهری و رسیدن به منافع و علایق شهری و شهروندی مشترک است. گفتنی است، با برآورده شدن ابعاد شهر دیپلماتیک بایستی شاهد برقراری زیست فضای پایدار شهری و فضایی امن، دموکراتیک و پر رفاه و سرشار از آزادی حقوق انسانی برای شهروندان خود و جهانی بود. بنابراین، مهمترین ابعاد دیپلماسی شهری که تاکنون شناخته شده است ابعاد امنیتی، توسعه ای، اقتصادی، فرهنگی، شبکه ای و نمایندگی دیپلماسی شهری هستند(Laoli, & Dermawan,2022).

شکل ۱: ابعاد شهر دیپلماتیک(دنزا،۲۰۲۵)

زمینه‌های شکل‌گیری شهر دیپلماتیک در شمیرانات تهران را می‌توان در مجموعه‌ای از عوامل تاریخی، جغرافیایی، سیاسی، اقتصادی و کالبدی بررسی کرد. شمیرانات به دلیل ویژگی‌های خاص خود، یکی از مهم‌ترین پهنه‌های مستعد برای شکل‌گیری یک فضای دیپلماتیک در مقیاس شهری به شمار می‌آید.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

زمینه جغرافیایی و محیطی :شـــمیرلنات به دلیل قرارگیری در دامنه‌های جنوبی البرز، برخورداری از آب‌وهوای مطلوب‌تر نســـبت به بخش‌های مرکزی تهران، چشـــم‌اندازهای طبیعی، امنیت نســـبی و کیفیت بالای محیطی، همواره مورد توجه گروه‌های خاص اجتماعی و نهادهای مهم ســـیاســـی بوده اســـت. این ویژگی‌ها زمینه جذب ســـفارتخانه‌ها، اقامتگاه‌های دیپلماتیک و مراکز مرتبط با روابط بین‌الملل را فراهم کرده است.

زمینه تاریخی و سیاسی: در دوره معاصر، شمال تهران به‌ویژه مناطق شمیران، به دلیل فاصله از تراکم و آشفتگی مرکز شهر، به محل استقرار بسیاری از نهادهای حکومتی، شخصیت‌های سیاسی و مراکز دیپلماتیک تبدیل شده است. وجود سابقه تاریخی حضور نمایندگی‌های خارجی و سکونت مقامات سیاسی، پایه‌های شکل‌گیری هویت دیپلماتیک این منطقه را تقویت کرده است.

زمینه امنیتی و حفاظتی: فعالیت‌های دیپلماتیک نیازمند محیط‌هایی با ســـطح بالای امنیت، کنترل دســـترســـی و آرامش اجتماعی است. ساختار فضایی شمیرانات شامل محله‌های کم‌تراکم، باغ‌ویلاها، خیابان‌های آرام‌تر و فاصله نسبی از مراکز پرتراکم شهری، شرایط مناسبی برای استقرار مراکز دیپلماتیک ایجاد کرده است.

زمینه کالبدی و معماری: وجود قطعات بزرگ زمین، ساختمان‌های مستقل، باغ‌های تاریخی و قابلیت ایجاد مجموعه‌های ویژه، امکان شـــکل‌گیری فضـــاهای دیپلماتیک مانند:ســـفارتخانه‌ها و کنســـولگری‌ها،اقامتگاه‌های ســـفرا،مراکز فرهنگی بین‌المللی،سالن‌های همایش و گفت‌وگوی بین‌المللی،فضاهای تشریفاتی و ارتباطیرا افزایش داده است.

زمینه اقتصادی و ارزش زمین: شمیرانات از ارزشمندترین مناطق شهری تهران محسوب می‌شود. ارزش بالای اقتصادی زمین، کیفیت خدمات شهری، دسترسی به امکانات ویژه و حضور اقشار با توان اقتصادی بالا، از عوامل تقویت‌کننده نقش دیپلماتیک منطقه است.

زمینه دسـترسـی و ارتباطات شـهری: ارتباط شـمیرانات با محورهای مهم شـهری مانند خیابان ولیعصـر، بزرگراه مدرس، چمران و مسـیرهای شـمالی تهران، امکان ارتباط سـریع میان مراکز دیپلماتیک، فرودگاه‌ها، مراکز حکومتی و اقتصـادی را فراهم می‌کند.

زمینه اجتماعی و فرهنگی: وجود مراکز فرهنگی، دانشگاهی، هنری و گردشگری در شمال تهران، ظرفیت ایجاد تعاملات بین‌المللی را افزایش داده اسـت. شـهر دیپلماتیک تنها محل اسـتقرار نهادهای سـیاسـی نیسـت، بلکه بسـتری برای تبادل فرهنگی، علمی و تمدنی میان کشورها محسوب می‌شود.

زمینه برنامه‌ریزی شـهری و تمرکززدایی: با توجه به تراکم شـدید فعالیت‌های سـیاسـی و اداری در مرکز تهران، ایجاد یک پهنه دیپلماتیک در شـمال شـهر می‌تواند در راسـتای تمرکززدایی عملکردی، سـاماندهی کاربری‌های خاص و ایجاد یک قطب بین‌المللی جدید عمل کند.

روش تحقیق

محدوده مورد مطالعه

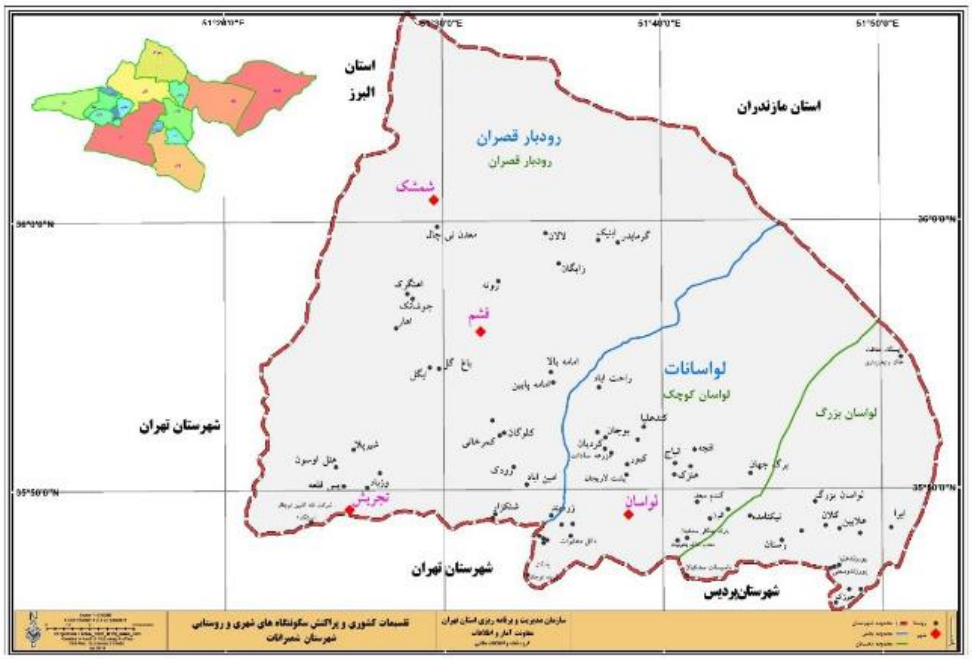
شهرستان شمیرانات در نقطه شمالی استان تهران قرار گرفته است. ارتفاع از سطح دریا در بالاترین نقطه (توچال) ۳۹۷۵ متر می باشد. این شهرستان از شمال به استان مازندران، از جنوب به شهرستان تهران، از شرق به شهرستان های دماوند و پردیس و از غرب به استان البرز محدود می گردد. این شهرستان به دوبخش عمده تقسیم می شود:

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

۱ -ناحیه ای که در دامنه های جنوبی البرز مرکزی قرار دارد و امروزه متصل به شهر تهران بوده و در محدوده شهرداری های منطقه ۱ و بخش هایی از منطقه ۲ تهران واقع شده و جزئی از مناطقی است که متون تاریخی آن را رودبار قصران خارج (تجریش) می نامیدند.

۲- مناطق و نواحی که در لابلای دره ها، کوه ها و قلل البرز مرکزی و در شمال و شمال شرقی قله توچال و جنوبی ترین رشته کوه البرز مرکزی که از غرب به شرق ارتفاعش کاسته شده و نواحی دشت را از مناطق کوهستانی جدا می نماید و در متون تاریخی رودبار قصران داخل نامیده شده، قرار گرفته است.

این شهرستان به دلیل واقع شدن در منطقه کوهستانی شمال استان تهران و نیز ارتفاعات البرز دارای آب و هوای نیمه مرطوب و مرطوب با زمستان های طولانی و سرد می باشد به طوریکه متوسط درجه حرارت در سردترین ماه سال، تا پایین تر از منفی ۱۵ درجه سانتی گراد می رسد. این شهرستان دارای شش اقلیم آب و هوایی متفاوت می باشد: اقلیم نیمه خشک سرد- مدیترانه ای سرد- نیمه مرطوب سرد- کوهستانی و مرطوب- کوهستانی بسیار مرطوب نوع الف- فراسرد کوهستانی بسیار مرطوب

شکل۲. محدوده مورد مطالعه

داده‌ها و روش کار

پژوهش حاضر با رویکرد آینده پژوهی، مهم ترین عوامل پیشران در تحقق شهر دیپلماتیک در راستای تمرکز زدایی از کلانشهر تهران میزان و چگونگی تأثیرگذاری این عوامل را بررسی می کند. نوشتار پیش رو ازلحاظ هدف کاربردی است و با توجه به مؤلفه‌های مورد بررسی، رویکرد حاکم بر آن روش توصیفی تحلیلی است. از تکنیک دلفی برای شناسایی متغیرها و شاخص ها استفاده شده است. در این راستا در مرحله اول برای جمع آوری متغیرها از مقالات علمی پژوهشی و مروری منتشر شده در زمینه موضوع پژوهش استفاده شد؛ سپس پرسش نامه نیمه ساختاریافته بین کارشناس متخصص و خبره در حوزه پژوهش توزیع شد و از آنها خواسته شد تا در چارچوب ماتریس اثرات متقاطع به متغیرها، بر مبنای تأثیرگذاری و تأثیرپذیری با اعدادی در طیف صفر تا سه امتیاز دهند. در این امتیازدهی «صفر» به منزله بدون تأثیر، «یک»، تأثیر ضعیف؛ «دو» تأثیر متوسط و «سه» به معنای تأثیر زیاد است؛ سپس امتیازها در ماتریس متقاطع وارد شد تا تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مستقیم و غیرمستقیم هرکدام از عوامل سنجیده شود و با توجه به امتیاز تأثیرگذاری و

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

تأثیرپذیری عوامل، پیشـرانهای کلیدی به دسـت آیند. نرم افزار میک مک یکی از بهترین نرم افزارهایی اسـت که برای محاسبات ماتریس تحلیل اثرات متقاطع، طراحی شده است؛ روش این نرم افزار بدین گونه است که ابتدا متغیرها و مؤلفه های مهم در حوزه مورد نظر را شـناسـایی کرده و آنها را در ماتریس اثرات وارد نموده و سـپس میزان ارتباط میان این متغیرها باهم به وسیله خبرگان تشخیص داده می شود. متغیرهای موجود در سطرها روی متغیرهای موجود در ستون ها تأثیر می گذارند؛ بدین ترتیب متغیرهای سـطرها، تأثیر گذار و متغیرهای سـتون ها، تأثیرپذیر هسـتند(Majumdar et al,2016:436). این ماتریس را می توان با نمودار متناظر آن نمایش داد. نحوه پراکنش عوامل روی این نمودار گویای آن است که سیستم در چه وضعیتی قرار دارد. آیا سیستم پایدار است یا ناپایدار؟ این فهم اولیه از وضعیت سیستم بر نحوه تحلیل عوامل تأثیرگذار اسـت. در سـیسـتم های پایدار پراکنش عوامل به صـورت L اسـت؛ یعنی برخی عوامل دارای تأثیرگذاری و برخی دارای تأثیرپذیری بالا هستند؛ بنابراین در سیستم های پایدار در مجموع سه دسته عوامل تأثیرگذار، عوامل تأثیرپذیر و عوامل مستقل مشاهده می شود. در مقابل، در سیستم های ناپایدار وضعیت پیچیده تر از سیستم های پایدار اسـت. در این سـیسـتم ها عوامل حول محور قطری بردار و در تمامی صـفحه پراکنده اند و عوامل در بیشـتر مواقع حالتی بینابینی دارند. تحلیل این سـیسـتم ها نسـبت به سـیسـتم های پایدار پیچیده تر اسـت؛ زیرا عوامل بیشـتری در این سـیسـتمها دخیل است. این عوامل در مجموع به پنج دسـته تقسـیم می شـوند که عبارت اند از: ۱- عوامل تعیین کننده یا تأثیرگذار؛ ۲عوامل دووجهی که خود به دو زیرمجموعه عوامل ریسـک و هدف تقسـیم می شـوند؛ ۳- عوامل تأثیرپذیر با نتیجه سـیسـتم؛ ۴- عوامل مسـتقل که خود به دو بخش عوامل گسـسـته و عوامل اهرمی ثانویه تقسـیم می شـوند و ۵- عوامل تنظیمی. در مطالعات سناریومبنا، تخصص و دانش خبرگان بر کمیت کئی ارجحیت داشته و حجم نمونه مورد نظر نباید کمتر از ۲۵ نفر باشد (Chander et al,2013:11).

در پژوهش حاضر به منظور انتخاب آگاهانه شرکت کنندگان، از روش نمونه گیری هدفمند استفاده شده است. اساس به کار بردن روش نمونه گیری هدفمند، انتخاب گروهی از خبرگان اسـت که بررسـی عمیق یا فهمی کلی نسـبت به ماهیت پرسشنامه پژوهش داشته باشند .با استناد به توضیحات بالا، جامعه آماری پژوهش پیش رو ۶۰ نفر از کارشناسان خبره در حوزه شهرسازی و برنامه ریزی شهری شامل اساتید دانشگاهی متخصص در حوزه مورد مطالعه هستند. از این تعداد ۲۰ نفر روی موضوعات مرتبط با تمرکززدایی و همچنین ۴۰ نفر روی مباحث مرتبط با شـهر دیپلماتیک و دیپلماسی شـهری، تعداد حجم در نظر گرفته شـده برای تکنیک دلفی ۱۰ نفر و برای تکنیک میک مک حجم نمونه در نظر گرفته شـده با توجه به آشـنایی متخصـصـین به این نرم افزار ۵۰ نفر در نظر گرفته شـد. در این پژوهش به منظور دسـتیابی به اهداف پژوهش از نرم افزار میک مک استفاده شده است.

یافته‌های تحقیق

عوامل مرتبط با پژوهش با اسـتفاده از تکنیک دلفی به تایید نمونه آماری رسـید. محقق به منظور بررسـی توافق با رویکرد دلفی از ضـریب توافق آلفای کریپندورف استفاده کرد به این صـورت که ابتدا ۲۵ عامل شـناسـایی شـده در اختیار ارزیابان قرار گرفت و از آنها خواسـته شـد مشـخص کنند هر یک از این ۲۵ عامل آیا با تمرکز زدایی در راسـتای ایجاد شـهر دیپلماتیک همخوانی دارند یا خیر؟ پس از آنکه عوامل توسـط ارزیابان پاسـخ داده شـد نتایج با اسـتفاده از ضـریب آلفای کریپندورف مورد ارزیابی قرار گرفت و مقدار آلفا کمتر از مقدار ۰/۷ بود و باید سؤالهایی که ضریب توافق را کاهش داده‌اند حذف می‌شـد نتایج نشـان داد ۳ عامل در این مرحله بین ارزیابان دارای توافق واحدی نبوده اسـت به همین دلیل این سؤالها حذف شدند و برای ۲۲گویه باقی مانده آلفای کریپندورف گرفته شد مقدار آلفا ۰/۶۳ محاسبه شد که به دلیل اینکه کمتر از ۰/۷ بود گویه ها دوباره در اختیار ارزیابان قرار گرفت که نتایج آن پس از تحلیل CVR و حذف ۲ گویه فاقد توافق، واحد مقدار ضریب آلفای کریپندورف را ارائه داد که بیشتر از ۰/۷ و نشان دهنده پایان راند تکنیک دلفی بود.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

ضـریب هماهنگی کندال آزمونی ناپارامتریک اسـت و برای تعیین میزان هماهنگی میان نظرات اسـتفاده می‌شـود. این ضریب با نمادW نشان داده می‌شود و مقداری بین صفر و ۱ .است اگر ضریب کندال صفر باشد یعنی عدم توافق کامل و اگر یک باشد یعنی توافق کامل وجود دارد.

جدول۱: نتایج ضریب کندال

تعداد تکرار	تعداد عوامل	ضریب کندال	نتیجه
راند اول	۲۵	۰/۶۲	عدم اتفاق نظر
راند دوم	۲۲	۰/۸۰۰	عدم اتفاق نظر
راند سوم	۲۰	۰/۸۰۴	اتفاق نظر

(منبع: یافته‌های تحقیق،۱۴۰۵)

پس از سه راند از انجام تکنیک دلفی این عمل در راند سوم به پایان رسید از دلایل خاتمه یافتن این روند می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱- در راند سوم بیشتر پاسخ دهندگان امتیاز بالاتر از حدنصاب را به معیارها و زیر معیارهای شناسایی شده دادند و میانگین بالاتر از ۰.۷ کسب نمودند

۲- نتایج آزمون آلفای کریپندورف دلفی نیز بیشتر از حدنصاب و به مقدار ۰/۷۹ به دست آمده که مورد تأیید بوده است.

۳- میزان ضریب هماهنگی کندال نیز بیشتر از حد متوسط و مقدار ۰/۸۰۴ به دست آمده که نزدیک به عدد یک است و نشان از اجماع نظر دارد تفاوت ضریب کندال در دور دوم و دور سوم برابر با مقدار ۰/۰۰۴ بوده است که نشان می‌دهد اتفاق نظر در دور دوم و سوم رشد قابل توجهی را نشان نمی‌دهد و باید فرایند خاتمه یابد.

۲۰ عامل شناسایی شده با نرم افزار میک مک برای استخراج عوامل اصلی تأثیرگذار مورد تحلیل قرار گرفته است. ابعاد ماتریس ۲۰× ۲۰ بود که ۸ بخش مختلف تنظیم شده است. درجه پرشدگی ماتریس ۸۵/۹۳ درصد است که نشان می‌دهد عوامل انتخاب شده تأثیر نسبتا زیاد و پراکنده ای بر همدیگر داشته و در واقع سیستم از وضعیت پایداری برخوردار بوده اسـت از مجموع ۲۵۶۰ رابطه قابل ارزیابی در این ماتریس، ۳۶۰ رابطه عدد صـفر بوده که به این معنی اسـت عوامل بر همدیگر تأثیر نداشته یا از همدیگر تأثیر نپذیرفته اند.۸۴۰ رابطه، عددشان یک بوده است بدین معنی که تأثیر کمی نسبت به هم داشـته‌اند، ۶۰۰ رابطه، عددشـان ۲ بوده اسـت بدین معنی که رابط تأثیرگذار نسـبتاً قوی داشـته‌اند، ۷۶۰ رابطه، عددشان ۳ بوده است. بدین معنی که روابط عامل‌های کلیدی بسیار زیاد بوده است و از تأثیرگذاری و تأثیرپذیری زیادی برخوردار بوده‌اند.

جدول ۲: تحلیل اولیه داده‌های ماتریس و تأثیرات متقاطع

شاخص	مقدار
ابعاد ماتریس	۲۰*۲۰
تعداد تکرار	۲
تعداد صفر	۳۶۰
تعداد یک	۸۴۰
تعداد دو	۶۰۰
تعداد سه	۷۶۰
تعدادp	۰
درجه پرشدگی	۸۵/۹۳

(منبع: یافته‌های تحقیق،۱۴۰۵)

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

از طرف دیگر ماتریس براساس شاخص‌های آماری با ۲ بار چرخش داده ای از مطلوبیت و بهینه شدگی ۱۰۰ درصد برخوردار می‌باشد به‌طوری که هم ماتریس اثرات مستقیم و هم ماتریس تاثیرات بالقوه مستقیم به ترتیب ۷۹ و ۹۳ درصد بوده که حاکی از روایی بالای پرسشنامه و پاسخ‌های آن است.

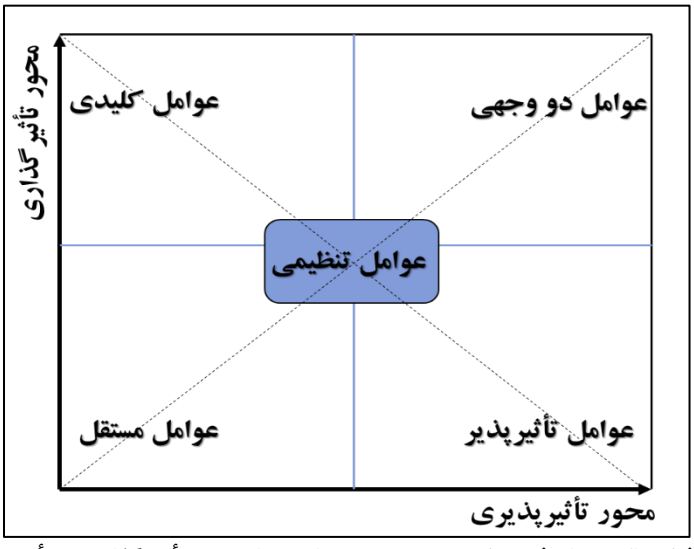
جدول۳: درجه مطلوبیت ماتریسها

Iteration	Influence	Dependence
۱	۰/۷۹	۰/۹۳
۲	۱۰۰٪	۱۰۰٪

(منبع: یافته‌های تحقیق،۱۴۰۵)

تحلیل اثرات متقابل

در زمینه شناسایی عوامل کلیدی، تحلیل اثرات متقابل عوامل انجام می‌شود برای انجام تحلیل اثرات متقابل از نرم‌افزار میک مک استفاده می‌شود. نرم‌افزار میک‌مک جهت انجام محاسبات سنگین ماتریس اثرات متقاطع طراحی شده است. روش این نرم‌افزار این‌گونه است که ابتدا متغیرها و مؤلفه های مهم در حوزه مورد نظر شناسایی می‌شوند. سپس در ماتریسی مانند ماتریس تحلیل اثرات وارد می‌شوند و میزان ارتباط میان این متغیرها با حوزه مربوط توسط خبرگان تشخیص داده می‌شود. متغیرهای موجود در سطرها بر متغیرهای موجود در ستون ها تأثیر می گذارند؛ بدین ترتیب متغیرهای سطرها تأثیرگذار و متغیرهای ستون ها، تأثیرپذیرند. نرم‌افزار میک‌مک، میزان تأثیر پذیری و تأثیرگذاری عوامل را در یک نمودار مفهومی که از دو محور تأثیرپذیری و تأثیرگذاری تشکیل شده است نشان می دهد. در این نمودار پنج ناحیه تشکیل می‌شود (شکل ۳). ناحیه اول نشان دهنده عوامل کلیدی است. این ناحیه درواقع با ارزش ترین یا به عبارتی دیگر اصلی ترین عوامل تأثیرگذارند. ناحیه دوم، عامل های دو وجهی را نشان میدهد. در این ناحیه دو وجهی به معنای آن است که عوامل هم تأثیرپذیری بالایی دارند و هم اینکه تأثیرگذاری بالایی دارند و می‌توان آن ها را عوامل حد واسط نامید. ناحیه سوم، نشان دهنده متغیرهای خروجی یا نتیجه می باشد. در این ناحیه عواملی قرار می گیرند که تأثیرگذاری پایین و تأثیرپذیری بالایی دارند. ناحیه چهارم، متغیرهایی را نشان می دهد که می‌توان از آنها چشم پوشی کرد و این بدان دلیل است که این عوامل تأثیرگذاری و تأثیر پذیری پایینی دارند و می‌توان آن ها را متغیرهای مستقل نامید. ناحیه پنجم، شامل متغیرهایی می‌شود که در مرکز چهار ناحیه دیگر قرارگرفته‌اند و سیستم نمی‌تواند در مورد آنها تصمیم گیری قطعی نماید چرا که درآینده امکان پیوستن این عوامل به هر یک از چهار ناحیه دیگر بسیار زیاد است(آزاده و همکاران،۱۷:۱۳۹۹).

شکل ۳.نمودار شماتیک دسته بندی عوامل براساس تأثیرگذاری و تأثیرپذیری

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

براساس نتایج بدست آمده از نرم‌افزار میک مک، جدول شماره ۴، میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری عوامل را نشان می دهد. مطابق با اطلاعات مندرج در جدول مذکور که از نرم‌افزار میک مک استخراج شده است، تعامل با سازمان های بین المللی و شهرهای خواهر خوانده، میزان تمرکز زدایی و تفویض اختیار به مدیریت شهری، حکمرانی هوشمند و مدیریت یکپارچه شهری، ثبات نهادی و حاکمیت قانون بیشترین میزان تأثیرگذاری را داشتند.

جدول ۴. میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری پیشران های شناسایی شده

ردیف	عامل‌ها	تاثیرگذاری	تاثیرپذیری
۱	جایگاه ژئوپلیتکی شهر	۲۹	۳۸
۲	کارآمدی نظام اداری و شفافیت و مبارزه با فساد	۳۷	۳۵
۳	عضویت ایران در سازمان های تخصصی بین المللی نظیر متروپلیس برای چانه زنی های مدیران شهری در عرصه توسعه اقتصاد شهری	۲۶	۳۲
۴	قوانین تسهیل کننده همکاری های بین المللی	۳۱	۲۹
۵	ثبات قوانین سرمایه گذاری	۲۶	۲۰
۶	وجود مراکز با کارکردهای بین المللی نظیر سفارت¬خانه¬ها، سالن دیپلماتیک و سالن اجلاس	۳۱	۳۲
۷	تنوع فرهنگی و همزیستی اجتماعی	۲۰	۲۷
۸	توسعه همکاری های بین المللی	۳۲	۲۸
۹	حمل و نقل هوشمند و زیرساخت های شهری مناسب	۳۱	۳۰
۱۰	وجود تعداد کثیری از تشکل‌های غیردولتی و نهادهای عمومی و کانون‌های فرهنگی، مذهبی و حمایتی خصوصی	۳۱	۳۵
۱۱	جذب و نگهداشت نخبگان	۲۴	۳۳
۱۲	نوآوری و مراکز تحقیق و توسعه	۲۵	۳۳
۱۳	وجود سفارتخانه ها و سازمان های وابسته	۳۶	۲۹
۱۴	ثبات نهادی و حاکمیت قانون	۳۹	۳۲
۱۵	اقتصاد دانش بنیان	۳۸	۳۵
۱۶	تربیت نیروی متخصص در حوزه دیپلماسی	۳۶	۳۸
۱۷	میزان تمرکز زدایی و تفویض اختیار به مدیریت شهری	۵۱	۲۴
۱۸	امنیت فیزیکی و سایبری	۳۵	۳۶
۱۹	تعامل با سازمان های بین المللی و شهرهای خواهر خوانده	۵۵	۲۵
۲۰	حکمرانی هوشمند و مدیریت یکپارچه شهری	۴۱	۲۴

(منبع: یافته‌های تحقیق،۱۴۰۵)

وضعیت متغیرها روی نواحی اثرگذاری و اثرپذیری

متغیرهای دو وجهی: متغیرهایی که در این ناحیه قرار می‌گیرند دارای دو ویژگی مشترک تاثیرگذاری و تاثیرپذیری بالا هستند و هر تغییری بر این متغیرها باعث واکنش و تغییر در سایر متغیرها می‌گردد. با عنایت به نتایج مندرج در شکل ۴ از بین نیروهای پیشران شناسایی شده، وجود تعداد کثیری از تشکل‌های غیردولتی و نهادهای عمومی و کانون‌های فرهنگی، مذهبی و حمایتی خصوصی، نوآوری و مراکز تحقیق و توسعه، ثبات نهادی و حاکمیت قانون، اقتصاد دانش بنیان، میزان تمرکز زدایی و تفویض اختیار به مدیریت شهری در این نایحه قرار دارند.

متغیرهای تعیین کننده یا تاثیرگذار: متغیرهایی که در این ناحیه قرار می‌گیرند بیش از آنکه از سیستم تاثیر بپذیرند بر سیستم تاثیر می‌گذارند با توجه به شکل ۴ در این ناحیه ۷پیشران قرار گرفته است که عبارت است از قوانین تسهیل کننده همکاری های بین المللی، ثبات قوانین سرمایه گذاری، توسعه همکاری های بین المللی، وجود سفارتخانه ها و

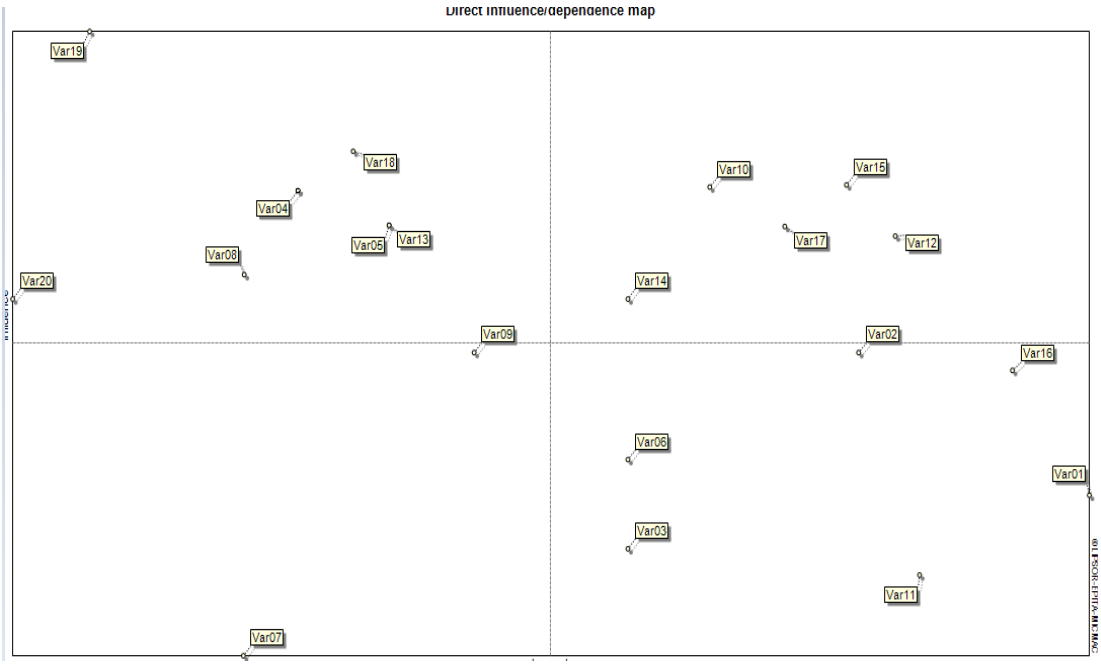
[Downloaded from jyfc.ir on 2026-11-22]

سازمان های وابسته، امنیت فیزیکی و سایبری، تعامل با سازمان های بین المللی و شهرهای خواهر خوانده، حکمرانی هوشمند و مدیریت یکپارچه شهری.

متغیرهای تاثیرپذیر: متغیرهایی که در این ناحیه قرار می‌گیرند تاثیرگذاری کمی بر سیستم دارند و خود تابع تغییرات سایر متغیرها هستند. در این قسمت ۶ متغیر از ۲۰ متغیر شناسایی شده قرار دارد این متغیرها عبارت است از:.جایگاه ژئوپلیتکی شهر ، کارآمدی نظام اداری و شفافیت و مبارزه با فساد، عضویت ایران در سازمان های تخصصی بین المللی نظیر متروپلیس برای چانه زنی های مدیران شهری در عرصه توسعه اقتصاد شهری، وجود مراکز با کارکردهای بین المللی نظیر سفارت‌خانه‌ها، سالن دیپلماتیک و سالن اجلاس، جذب و نگهداشت نخبگان و تربیت نیروی متخصص در حوزه دیپلماسی.

متغیرهای مستقل

این متغیرها دارای تأثیرگذاری و تأثیرپذیری پایینی هستند. این متغیرها در قسمت جنوب غربی شکل قرار گرفتند. در این قسمت از ۲۰ عامل دو عامل عامل قرار گرفته است. با توجه به شکل ۴، عواملی که در این قسمت قرار گرفته‌اند بدین شرح است: تنوع فرهنگی و همزیستی اجتماعی و حمل و نقل هوشمند و زیرساخت های شهری مناسب.

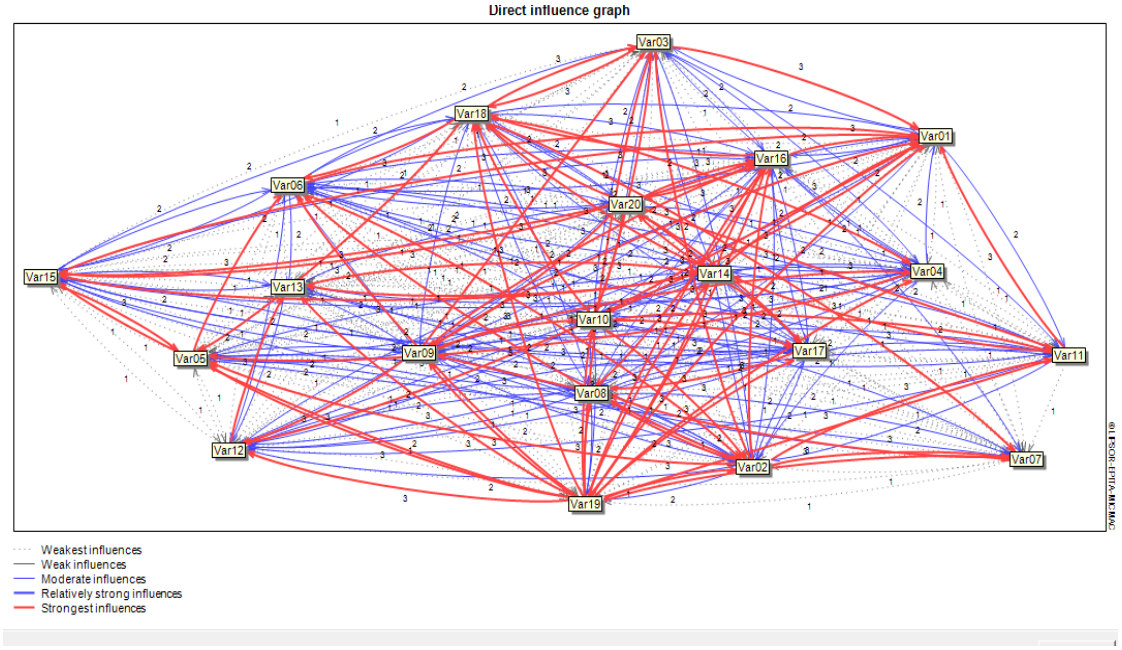

شکل ۴.موقعیت پیشران‌های شناسایی شده در نمودار تأثیرگذاری ـ تأثیرپذیری(منبع: یافته‌های تحقیق،۱۴۰۵)

تحلیل گراف اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم پیشران های شناسایی شده

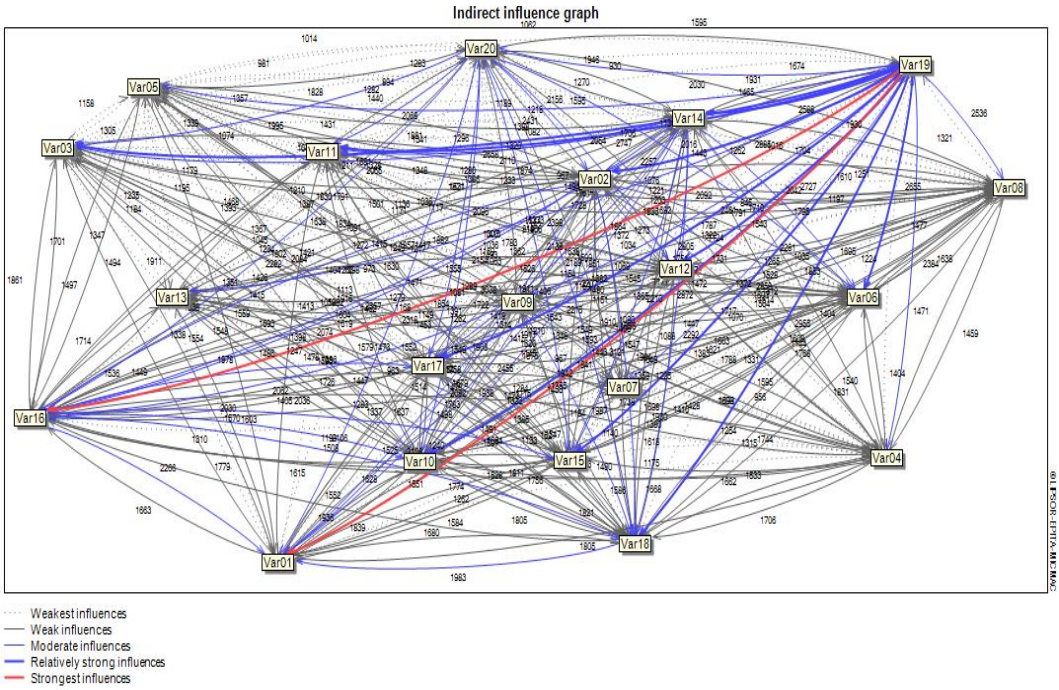
شکل شماره ۶ گراف اثرگذاری مستقیم پیشران های شناسایی شده نمایش داده شده است این گراف نمایانگر روابط متغیرها و چگونگی اثرگذاری آنها بر همدیگر است. این گراف در قالب خطوط قرمز و آبی نمایش داده می‌شود که قسمت انتهای هر خط با یک پیکان نشان دهد شده است و بیانگر اثرگذاری متغیر است. خطوط قرمز نشان دهنده اثرگذاری شدید عوامل بر همدیگر است و خطوط آبی، با تفاوت در ضخامت روابط متوسط تا ضعیف را نشان می‌دهد (شکل۵). وضعیت روابط در گراف اثرگذاری بیانگر آن است که متغیرهای تعامل با سازمان های بین المللی و شهرهای خواهر خوانده، میزان تمرکز زدایی و تفویض اختیار به مدیریت شهری، حکمرانی هوشمند و مدیریت یکپارچه شهری، ثبات نهادی و حاکمیت قانون منشا بیشترین اثرها بوده و نقش خود را در سیستم افزایش داده‌اند.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

شکل۵: گراف چرخه اثرگذاری مستقیم متغیرها بر یکدیگر (در سطح ۱۰۰درصد) (منبع: یافته‌های تحقیق،۱۴۰۵)

گراف تاثیرات غیرمستقیم پیشران های شناسایی شده در در شکل شماره ۵ نمایش داده شده است با توجه به شکل ۵ وجود سفارتخانه ها و سازمان های وابسته دارای بیشترین تاثیرارت غیرمستقیم را داشته است و پیشران های وجود تعداد کثیری از تشکل‌های غیردولتی و نهادهای عمومی و کانون‌های فرهنگی، مذهبی و حمایتی خصوصی، نوآوری و مراکز تحقیق و توسعه، تربیت نیروی انسانی متخصص در حوزه دیپلماسی،بیشترین تاثیرپذیری غیرمستقیم را داشته اند.

شکل۶: گراف چرخه اثرگذاری غیرمستقیم متغیرها بر یکدیگر (در سطح ۱۰۰درصد) (منبع: یافته های تحقیق،۱۴۰۵)

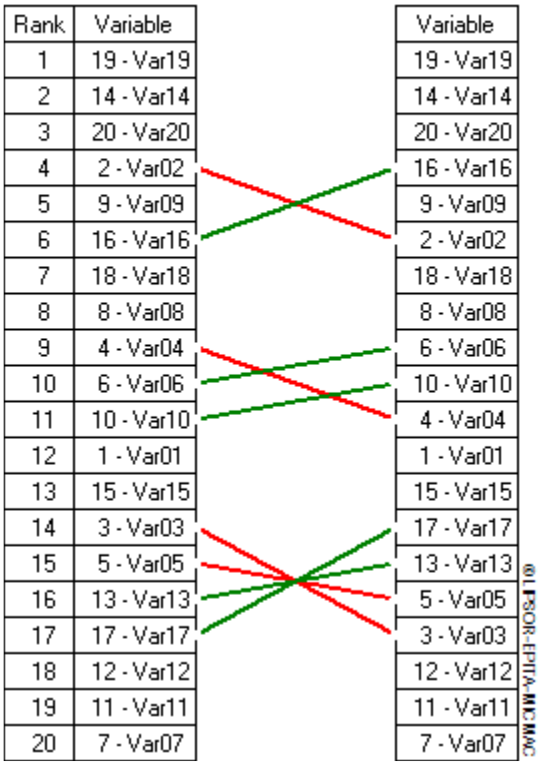
[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

تعیین پیشران‌های کلیدی

پیشران‌های کلیدی شناسایی شده به شرح جدول ۵ ارائه شده است. چنانکه مشاهده می شود. ۱۰ پیشران در ستون اثر گذاری بیشترین سهم را در اثر گذاری مستقیم داشته اند که همان ده متغیر هم در اثر گذار غیرمستقیم در ده تای اولی قرار دارند. از بین ده عامل ده گانه عامل کارآمدی نظام اداری و شفافیت و مبارزه با فساد در ستون اثرگذاری مستقیم در رتبه چهار قرار داشته و با نزول در اثرگذاری مستقیم به رتبه ۶ رسیده است. همچنین عامل تربیت نیروی متخصص در حوزه دیپلماسی در اثرگذاری مستقیم رتبه ۶ بوده و در اثر گذاری غیر مستقیم به رتبه ۴ صعود کرده است. ده عامل پیشران کلیدی بدین شرح است. تعامل با سازمان های بین المللی و شهرهای خواهر خوانده، ثبات نهادی و حاکمیت قانون، حکمرانی هوشمند و مدیریت یکپارچه شهری، کارآمدی نظام اداری و شفافیت و مبارزه با فساد، میزان تمرکز زدایی و تفویض اختیار به مدیریت شهری، تربیت نیروی متخصص در حوزه دیپلماسی،امنیت فیزیکی و سایبری، توسعه همکاری های بین المللی، قوانین تسهیل کننده همکاری های بین المللی

جدول ۵: رتبه بند ی عوامل براساس اثرپذیری و اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم

Classify variables according to their in

Rank	Variable	Variable
1	19 - Var19	19 - Var19
2	14 - Var14	14 - Var14
3	20 - Var20	20 - Var20
4	2 - Var02	16 - Var16
5	9 - Var09	9 - Var09
6	16 - Var16	2 - Var02
7	18 - Var18	18 - Var18
8	8 - Var08	8 - Var08
9	4 - Var04	6 - Var06
10	6 - Var06	10 - Var10
11	10 - Var10	4 - Var04
12	1 - Var01	1 - Var01
13	15 - Var15	15 - Var15
14	3 - Var03	17 - Var17
15	5 - Var05	13 - Var13
16	13 - Var13	5 - Var05
17	17 - Var17	3 - Var03
18	12 - Var12	12 - Var12
19	11 - Var11	11 - Var11
20	7 - Var07	7 - Var07

(منبع: یافته‌های تحقیق،۱۴۰۵)

نتیجه گیری

شهر دیپلماتیک شهری است که به دلیل برخورداری از زیرساخت‌های سیاسی، امنیتی، بین‌المللی، فرهنگی و ارتباطی، قابلیت میزبانی سفارتخانه‌ها، سازمان‌های بین‌المللی، نشست‌های سیاسی و رویدادهای بین‌المللی را دارد. تمرکززدایی می‌تواند یکی از پیشران‌های شکل‌گیری شهر دیپلماتیک باشد، زیرا: بخشی از نهادهای ملی و بین‌المللی از پایتخت به شهر دیپلماتیک منتقل می‌شوند. فشار جمعیتی و اداری از پایتخت کاهش می‌یابد. پژوهش حاضر با هدف تحلیل پیشران های موثر بر تحقق شهر دیپلماتیک در راستای تمرکز زدایی از کلانشهر تهران با رویکرد آینده پژوهی انجام شده است.

[Downloaded from jyfc.ir on 2026-11-22]

نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که از بین ۲۰ پیشران شناسایی شده، ده پیشران به عنوان پیشران های کلیدی شناسایی شدند از بین ده عامل ده گانه عامل کارآمدی نظام اداری و شفافیت و مبارزه با فساد در ستون اثرگذاری مستقیم در رتبه چهار قرار داشته و با نزول در اثرگذاری مستقیم به رتبه ۶ رسیده است. همچنین عامل تربیت نیروی متخصص در حوزه دیپلماسی در اثرگذاری مستقیم رتبه ۶ بوده و در اثر گذاری غیر مستقیم به رتبه ۴ صعود کرده است. ده عامل پیشران کلیدی بدین شرح است. تعامل با سازمان های بین المللی و شهرهای خواهر خوانده این پیشران شهری را در مسیر تبدیل شدن به یک شهر دیپلماتیک قرار می‌دهند. این پیشران به شهر هویت و جایگاهی فراتر از مرزهای ملی می‌دهد و نقش آن را در حل مسائل جهانی تثبیت می‌کند، همچنین این پیشران، دیپلماسی را از سطح دولتی به سطح مردم عادی می‌برد و پیوندهای عمیق و پایدار ایجاد می‌کند. شهرها با استفاده از عضویت در سازمان‌های بین‌المللی، چارچوب و استراتژی کلان خود را تنظیم کرده و سپس از شبکه شهرهای خواهرخوانده برای پیاده‌سازی پروژه‌های عینی و مردمی‌سازی دیپلماسی خود استفاده می‌کنند. به عبارت دیگر، سازمان‌های بین‌المللی به شهر «نفوذ جهانی» می‌دهند و شهرهای خواهرخوانده به آن «ریشه‌های محلی» در عرصه بین‌الملل می‌بخشند. در ارتباط با پیشران‌های ثبات نهادی و حاکمیت قانون و حکمرانی هوشمند و مدیریت یکپارچه شهری می توان عنوان نمود که برای رسیدن به شهر دیپلماتیک، صرفاً داشتن خواهرخوانده کافی نیست؛ نیاز به یک مثلث طلایی «ثبات نهادی و حاکمیت قانون» به عنوان بستر، «حکمرانی هوشمند» به عنوان موتور، و «مدیریت یکپارچه شهری» به عنوان نقشه راه. شهرهایی که دیپلماسی موفق دارند، اساساً نهادهایی با عمر راهبردی بلندمدت ساخته‌اند، نه وابسته به دولت‌های موقت. در ارتباط با پیشران کارآمدی نظام اداری و شفافیت و مبارزه با فساد، برای موفقیت شهر دیپلماتیک، باید «کارآمدی و شفافیت» را به عنوان پیش‌نیاز «دیپلماسی شهری» بپذیریم. ایجاد ساختارهای مشارکتی، اصلاح قوانین برای تفویض اختیارو نهادینه‌سازی پاسخگویی، می‌تواند همزمان به کاهش فساد و افزایش توان بین‌المللی شهرها منجر شود. در ارتباط با پیشران میزان تمرکز زدایی و تفویض اختیار به مدیریت شهری، می توان عنوان نمود که تمرکززدایی و تفویض اختیار به مدیریت شهری، موتور اصلی شکلگیری «شهر دیپلماتیک» هستند؛ شهری که نه تنها یک نهاد محلی، بلکه کنشگری تأثیرگذار در عرصه جهانی به شمار میرود. این تحول نتیجه تغییر در معماری حکمرانی جهانی و ظهور نهادهای فروملی به عنوان بازیگران کلیدی است. در ارتباط با پیشران های تربیت نیروی متخصص در حوزه دیپلماسی،امنیت فیزیکی و سایبری می توان عنوان نمود که تحقق «شهر دیپلماتیک» بدون نیروی انسانی متخصص در ابعاد دیپلماسی، امنیت فیزیکی و سایبری، ساختاری توخالی خواهد بود. در واقع، تربیت این نیروها، نه یک اقدام جانبی، بلکه زیرساخت اصلی امنیت و اعتبار بین المللی شهر محسوب می‌شود و خود به عنوان یک پیشران کلیدی، حلقه مفقوده بین تمرکززدایی و کنشگری جهانی شهرها را پر می‌کند. در ارتباط با پیشران توسعه همکاری های بین المللی، قوانین تسهیل کننده همکاری های بین المللی می توان عنوان نمود که پیشران اصلی توسعه یک شهر دیپلماتیک، ترکیبی از چشمانداز راهبردیِ فرصت‌محور در سطح ملی و قابلیت‌های منحصربه‌فرد شهرها در دیپلماسی عمومی است. قوانین تسهیل‌کننده نیز باید بر ایجاد بسترهای امنیتی، رفاهی و حقوقی برای ایفای این نقش متمرکز باشند. با عنایت به نتایج پژوهش پیشنهادهایی به شرح زیر ارائه می گردد:

- برای تحقق «شهر دیپلماتیک» در چارچوب پیشران‌های پژوهش، باید از یک رویکرد سیستمی استفاده کرد که در آن تعامل بین‌المللی، حاکمیت قانون، حکمرانی هوشمند و تمرکززدایی به صورت هم‌افزا عمل کنند.
- نهادینه‌سازی تخصصی: ایجاد دبیرخانه یا اداره کل «امور بین‌الملل و دیپلماسی شهری» در شهرداری با کارشناسان حقوق بین‌الملل و دیپلماسی عمومی.
- عضویت در شبکه‌های تخصصی: ورود به شبکه‌های اثرگذاری مانند «شهرهای یادگیرنده یونسکو» یا «شهرهای تاب‌آور» برای استفاده از تجارب جهانی و جذب پروژه.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

- تعریف پروژه‌های عملیاتی: تعریف پروژه‌های ملموس با خواهرخوانده‌ها در حوزه‌هایی مثل گردشگری، انتقال فناوری، سرمایه‌گذاری و محیط‌زیست؛ نه صرفاً امضای تفاهم‌نامه.
- توسعه زیرساخت فیزیکی : طراحی و احداث «منطقه یا شهرک دیپلماتیک» با امنیت بالا و امکانات رفاهی استاندارد برای میزبانی از نمایندگی‌ها و سازمان‌های بین‌المللی.
- تدوین منشور شفافیت: تهیه آیین‌نامه‌های شفاف برای فرآیندهای تصمیم‌گیری، عقد قراردادهای بین‌المللی و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی در شهر.
- استقلال و کارآمدی قضایی محلی: تقویت نهادهای حل اختلاف محلی و شوراهای داوری برای رفع سریع دعاوی تجاری و حقوقی مرتبط با تعاملات بین‌المللی (همانند اصل استقلال قوه قضائیه در سطح ملی).
- مبارزه با فساد سیستماتیک: پیاده‌سازی سامانه‌های الکترونیکی برای شفاف‌سازی فرآیندهای اداری و مالی، که خود پیش‌نیاز «حکمرانی خوب» شهری است.
- تفویض اختیار امور بین‌الملل: واگذاری بخشی از اختیارات عقد قراردادهای خواهرخواندگی، جذب سرمایه و مذاکرات پروژه‌های فراملی به نهادهای محلی (شهرداری و شورای شهر) با نظارت عالیه دولت مرکزی.
- توانمندسازی مالی و اداری: اعطای استقلال مالی بیشتر و اختیارات استخدامیِ تخصصی به شهرداری‌ها برای جذب نیروی متخصص در حوزه روابط بین‌الملل.
- مشارکت شهروندان و بخش خصوصی: ایجاد شوراهای مشورتی با حضور دانشگاه‌ها، اتاق بازرگانی و سازمان‌های مردم‌نهاد برای شکل‌دهی به اولویت‌های دیپلماسی شهری.

از محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان مشکل دسترسی به نمونه‌های آماری پژوهش و همچنین محدودیت نمونه به یک شهرستان، و عدم امکان تعمیم‌پذیری اشاره کرد. برای پژوهش‌های آینده پیشنهاد می‌گردد که بحث تمرکززدایی از تهران به صورت کیفی مورد بررسی قرار گیرد همچنین پیشنهاد می‌شود که عواملی که باعث می‌شود که شهر دیپلماتیک به شهری رقابت‌پذیر تبدیل گردد مورد بررسی قرار گیرد.

منابع

ابراهیم زاده, عیسی , قرخلو, مهدی و شهریاری, مهدی . (۱۴۰۵). تحلیلی بر نقش شهر جدید پردیس در تمرکززدایی از مادرشهر تهران. مجله جغرافیا و توسعه, ۷(۱۳), ۲۷-۴۶.

اسکوئی ارس,علی , بابائی اقدم,فریدون , تیموری,ایرج و حسینی,علی . (۱۴۰۵). ارزیابی عوامل مؤثر بر رضایت مندی شهروندان از شاخص های دیپلماسی شهری در کلان‌شهر تبریز. پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی, ۷(۲۴),۲۳-۴۳.

امیری,مهسا ، قورچی,مرتضی . (۱۴۰۴). دیپلماسی شهری و عملکرد برنامه اسکان بشر سازمان ملل در مواجهه با بحران جهانی مسکن. رویکردهای نو در مطالعات انسان و محیط, ۲(۱), ۱۷۳-۱۹۰

توحیدفام، محمد، و دلیلی، شهاب. (۱۳۹۵). جهانی شدن شهرها و جهان محلی شدن دیپلماسی (مطالعه موردی: دیپلماسی شهری). سیاست- مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ۴۶(۲)، ۳۰۳-۳۲۱.

خرازی، محبوبه، مجیدی قهرودی، نسیم، و کاوه ئی، بهروز. (۱۴۰۰). عوامل موثر در ارتباطات دیپلماتیک فرهنگی کلان شهرتهران در راستای دیپلماسی ارتباطی فرهنگی. مدیریت فرهنگی، ۱۴(۵۳)، ۱۲۳-۱۴۰

خسروی,افسانه , احمدی,حمید , ذاکریان,مهدی و موسوی زاده,علیرضا . (۱۳۹۸). هم‌افزایی دیپلماسی شهری با دیپلماسی عمومی در حوزه تعاملات فرهنگی و اقتصادی. جامعه‌شناسی سیاسی جهان اسلام, ۷(۱۵), ۱۸۹-۲۱۴

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

خوش نیت,محمد , علی پور,جواد , صمدی,مهران و عباس زاده,محمد . (۱۴۰۳). فرآیند شکل‌گیری دیپلماسی شهری در روابط بین‌المللی (مطالعه موردی:کلان‌شهر تبریز). فصلنامه مطالعات بین المللی, ۲۱(۳), ۲۷۷-۲۹۹

داداش پور, هاشم , پناهی, محمدمهدی , وحیدبافنده, مانا و داداش پور, مائده . (۱۴۰۵). از نمادگرایی تا شبکه‌گرایی در دیپلماسی شهری: بازشناسی دگرگونی دانشی و ساختارهای یادگیری در روابط خواهرخواندگی. جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای, ۱۶(۵۸), ۱۷۹-۲۱۶.

قوام آبادی,محمدحسین , یاوری,اسداله و احمدی,مریم . (۱۳۹۸). چالشهای نظام حقوقی مدیریت یکپارچه شهری در ایران، با تاکید بر تمرکززدایی و توسعه پایدار شهری. جغرافیا و برنامه ریزی منطقه‌ای, ۹(۳۶), ۵۳۵-۵۵۴

مشایخی، محرم، زرقانی، سیدهادی، و خوارزمی، امیدعلی. (۱۳۹۷). تحلیل استراتژیک دیپلماسی شهری کلان شهر مشهد. پژوهشهای جغرافیای سیاسی، ۳(۱ (پیاپی ۹))، ۱۰۵-۱۳۱

نجاتی حسینی، سیدمحمود. (۱۴۰۰). سیاست شهری و دیپلماسی شهری (از نظریه تا تجربه). جامعه شناسی تاریخی، ۳(۲)، ۱۱۷-۱۴۲.

Amirsahami, A., Barzinpour, F., & Pishvaee, M. S. (2025). A fuzzy programming model for decentralization and drone utilization in urban humanitarian relief chains. *Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review*, *195*, 103949.

Chen, W., Boni, F., & Zhang, Y. (2026). City diplomacy as a strategic partnership: insights from Manchester and Wuhan: W. Chen et al. *Journal of International Relations and Development*, *29*(1), 1.

Denza, E. (2025). *Diplomatic law: commentary on the Vienna convention on diplomatic relations*. Oxford University Press.

Desille, A., & Lacroix, T. (2025). City diplomacy of ordinary cities: Harnessing migrant inclusion policies for international engagement in Amadora, Portugal. *Governance*, *38*(1), e12864.

He, B., Tang, M., & Wei, A. (2025). The impact of city diplomacy on foreign direct investment: Evidence from international sister city diplomacy agreements. *International Review of Economics & Finance*, *99*, 104076.

Henn, S. J., Lameke, A., Mugaruka, M., & Tanutama, V. (2026). Urbanization and decentralization in the Congo: Examining governance in rural towns. *World Development*, *199*, 107219.

Kılınçarslan, P., & Altıok, B. (2025). Local Turn Through International Networking: Istanbul's Migration City Diplomacy. *International Migration Review*, 01979183251381266.

Laoli, R., & Dermawan, W. (2022). A Sustainable City: A Parallel Diplomacy Study of Bandung towards Kawasaki in Handling Carbons Emissions. *Intermestic: Journal of International Studies*, *9*(2), 449-473.

Nishimura, K. (2022). How does decentralization affect the performance of municipalities in urban environmental management in the Philippines?. *Lex Localis-Journal of Local Self-Government*, *20*(4), 715-738.

Pejic, D., & Acuto, M. (2025). City diplomacy back home: central-local tensions in a time of global urban governance. *Journal of International Affairs*, *74*(1), 25-18.

Van der Wusten, H. (2025). Decor and decorum in diplomacy. In *Urban Europe* (pp. 323-330). Routledge.

Véron, R., Zimmer, A., Cornea, N., & Sanchez, J. (2024). Environmental governance in small cities: Decentralization, municipal capacity and autonomy in Gujarat and West Bengal. *Journal of South Asian Development*, *19*(3), 325-344.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

Vos, C. (2025). Urban diplomacy in Europe: Mutual engagement or business-minded pragmatism?. In *Urban Europe* (pp. 331-337). Routledge.

Yan, G., & Wang, S. (2023). Coexistence and transformation from urban industrial land to green space in decentralization of megacities: A case study of Daxing District, Beijing, China. *Ecological Indicators*, *156*, 111120.

Zhang, M., Huang, L., Jiang, W., Fan, M., Dai, W., Han, W., ... & Dong, Y. (2025). Urban core greening and industrial decentralization lead to contrasting trends in surface urban heat islands in a metropolitan area in China. *Journal of Environmental Management*, *374*, 124045.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]